

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄALEKANDJA

TOIMETUS:

PEATOIMETAJA: **AUG. OINAS**. TOIMETUSE SEKRETÄÄR: **GUSTAV SAAR**
ADELE JÜRGENS, O. KARO

Kirjandusest ja Kirjandusühingust.

Ylesandepiirtlusi Ak. Kirjanduseyhingu asutamiskoosolekul, 12. III. 24.

Kultuuri syvendada — see on olnud mõtteks ja sihiks kõigi aegade vaimuvalimikule, kõigi rahvaste kultuuritahtelisele intelligentsile.

Ei vaidle vist keegi vastu, et see ylesandeks ja tegu juhtivaks põhipyydeks peab olema eriti eesti praegusele haritlastikule, kel seks esimest korda ant täis võimalus ja seega täis kohustuslik.

Samuti on vaevalt vaieldav, et ses yldises kultuurisyvendamise töös iseäranis suur tähtsus on eesti oma teadusliku töö elustamisel, kuna ju see ala on kultuurarengus tähtsamaid kuid ka raskemaid, ning meil kunni viimase ajani kõigile tuntuil põhjusil arenend äärmiselt vähe. On siis arusaadav, et kõigi kultuuritahteliste eestlaste kui ka nende väljamaa sõprade tähelepanu erilise kiindumisega on seot algava oma eesti ylikooli kui eesti teaduse kasvatuslavaga. Ja selles ylikoolis endaski kõneleb ärgand armastusest ja huvist see, et mitte ükski rahul ei olda ametlikult nõut tööga, vaid et nii õppejõud kui ka yliõpilased kokku on astund vabatahtlikuks, enam iseseisvaks tööks sellekohastes akadeemilistes yhingutes. Ainult kirjandusloo ja ka kunstloo eriharrastajad pole

senni ikka veel olnud kyllalt arvu-, huvi- ega jõurikkad, et pisut laiemaltki tegutseda kui ainult ametlikult nõutavail seminaarharjutusil.

Ometi on siin ala, kus tööd maksab ja on vaja teha vast enam kui mitmel muul alal. Eesti kirjanduse uurimine pole igatahes mitte vähem eestiline, rahvuslikult tähtis teadus kui eesti keele uurimine. Mitte ainult selles mõttes, et kirjandus nagu keelgi on rahvuslikult piiratud, tema tundmine pakub enam huvitust ainult meile ja on tema uuring seega ainult meie hooleks jäet ala, et tema, kirjanduse ajalugu on väga suurel määral kogu meie kõrgema kultuur-elu ajalugu, mille selgituseks tema uurimine on paratamatult vajaline jne. Vaid, kui jutt on keelest, siis on kirjanduse uuring kyllalt eestiline ja rahvuslikult tähtis ka ses mõttes, et iga kirjandusteadus on yhtlasi ka „keeleteadus“, sõnaliste väljenduste uurimine. Ja seejuures igatahes sellele väljendust otsivale „rahva hingele“ (kui tarvitada jälle ysna reaalsena seda vana hegeljaanlaste sõna) ligemale jõudev kui puht lingvistika. On ju viimane, senni vähemalt, kogu oma jõu kulutand peaaegu ainult keele välimise, häälikajaloolise arengu ja koosseisu uurimisele.

SISU: A. Anni: Kirjandusest ja kirjandusühingust. V. Adams: Jaan Kärneri Bianka ja Ruth D. Palgi: Kirjanduse lugemisest Bidens: Eesti väljasuremisest, Ruthist ja pornograafiast. A. Kivikas: Sillanpää puhul J. Pert: Aug. Gailit Purpurne surm Valo: Üliõpilastyype II Philologus: Veel gaudeamusest A. Kalamees: Kaks luuletuskogu. — Akadeemiline kroonika: Üliõpilaskonna Edustuse koosolek 14. märtsil 1924. — Tehnikumi direktori jutul.

Hind 35 mk.

Seega on ta jäänd kõigi vaimuteaduste sihile, inimeste ja vaimutegevuse mõistmisele, võrdlemisi perifeerseks abiteaduseks ja seetõttu võrdlemisi väheoluliseks, suurele hulga, mittespetsialistile, inimesele kui niisugusele, vähehuvitavaks ja kuivaks. Mõõdame ju meie, inimesed, kõiki väärtusi selle järgi kuipalju neis on põhitähtsust, kogu inimest ja ta elu puutuvat n. ö. filosoofiliselt väärtuslikku. Nii ka teaduste alal. Muidugi, ei pea siin mitte segama kirjandust end ja kirjandusteadust. Kuid me hindame ometi ka teaduse tähtsust selle järgi, kuivõrra tähtsa elualaga ta tegutseb. Ja kuna kirjandusteaduse pääylesanne meie arvates on just kirjanduse saamise selgitamine (nii aja-, yhiskonna-, kui ka isikupsykoloogiliselt) ja seega kirjanduse mõistmise ning maitsemise kergendamine, siis on kyllalt põhjust hinnata nii kirjanduse enda kui ka tema teadusliku käsitlemise tähtsust yheskoos.

Kirjanduse elulikkuse, tema „filosoofilise“ tähtsuse määra aga võime meie, materjalistliku ajajärgu inimesed, kyll vist vaevalt mõista kyllalt kõrgena.

„Kirjandus on määratud meile valmistama lõbu, aga vaimset lõbu,“ ytleb G. Lanson*), „lõbu mis on seot meie vaimuvõimete mänguga, ja mis neid võimeid teeb tugevamaiks, paenduvamaiks ja rikkamaiks. Nii on kirjandus parim abinõu sisemiseks kultuuriks: ning see on tema õige ylesanne.

„Temal on see ylev eesõigus, et ta harjutab lõbu tundma mõtteist. Tema teeb, et inime leiab oma mõtlemise-harjutuses yhe korraga ka rõõmu, puhkust ja värskendust. Ta laseb välja puhata oma kutsemuredest, ja ta tõstab mõistuse üle teadmistest, erahuvidest ja kutselistest eelarvustest; ta „nimdab“ (teeb inimeseks) spetsialistid. Enam kui kunagi on meie päevil vaja inimvaimudele filosoofilist karastust: kuid puhtspetsiaalse filosoofia õpingud ei ole mitte kõigile kättesaadavad. Kirjandus on filosoofia populariseerimine, sõna kõige paremas mõttes: tema on see mille abil läbi meie yhiskonna käivad kõik suured filosoofilised voolud, mis tingivad selle yhiskonna progressi või vähemalt muutuse; see on tema, kes sissepääsu leiab hingedesse, kes muidu on maha surut elamise vajadusest ja yleujutat ainelistest muredest, tema toob neisse nende suurte kysimuste rahunuse, mis elu juhivad ja talle annavad kas mõtte või hääbumise. Väga paljude meie kaasaeglaste jaoks on religioon hahitund, teadus liig kauge; ainult kirjandus hooldab nende eest, kisub nad välja kitsast egoismist ja juhmikstegevast kutseametist.“

Siin on Lanson eriomaselt hästi väljendand kirjanduse määratu yldelulise tähtsuse, ja minu

arvates õigemini kui mitmed muud puhtestetiilid-impresionistlikud, või ka yhekylgsed väljendusesteetilised-ekspresionistlikud teooriad, millede kirjanduse mõiste ja ylesande määratlused tunduvad ikkagi liig kitsad. Ainult puhtestetiilise vormimiskunstina poleks kirjandus iial saand seks mis ta on, tema ideeline, sisuline kylg on sama tähtis — jah vahest isegi veel elulisem just suuremate hulkade seas. Mõlemate kylgedega koos alles on sõnakunst kujunend demokraatseimaks ja levinuimaks kunstiks, laaulatuslikuimaks sisekultuuristajaks, kui ka võimsaimaks maailmatutvustajaks kõigi ta nähtustega ja mõtetega. Nii on ta saand tõhusaimaks abinõuks, et taotella seda uueaja kultuurideaali, eetilise-esteetilist, mis võimaldaks häd ja ilusat elu kui ka elavat elu yheskoos, ilma et seejuures vastolus oldaks yldsusega ja yldarengu sihtidega.

Tuletasime meelde kirjanduse rahvuskultuurilist kui ka yldkultuurilist tähtsust, toonitasime tema väärtust nli individuaalse kui ka sotsiaalse kultuuri faktorina. Yhes sellega, loodame, oleme tarviliselt meelde tuletand ka kirjandust ja ta saamist uuriva ning ta mõistmist ja maitsemist soodustava teaduse, s. o. kirjandusloo ja kirjandusteaduse tähtsust yldse. Sest pole esimene viimasele mitte yksi uurimisobjekt ega yhenda yldse mõlemaid mitte yksi väga laialdased yhised ainealad, vaid mõlemad on seot yksteisega ka otse kausaalselt: yhe kõrgus on ikka enam vähem tingitud ka teise kõrgusest. On ju muidugi harukordselt võimalik, et tõuseb suur kirjanik ka mingi kirjanduse algusel, veel ysna madala yldise kirjandusliku kultuuri tasapinnalt. Kuid see on ikkagi haruldus ja nagu mujal, nii maksab ka siin vana tõde, et mida kõrgem on mingi kultuuriala yldtasem, seda kõrgemale ylvad selt kerkida ka yksikud tipud.

Seda fakti tuleb mees pidada eriti meil, algajal väikerahval, nagu ka yldse meile just on esteetiline kultuur yks tähtsaimaist arengu suunadest. Mida vähem on mingis yhiskondlikus yksuses, siin rahvuses, liikmeid, seda suurem peab arusaadavalt olema igayhe liikme isikuväärtus, et kogusummas siiski midagi silmapaistvat võimaldada. Eriti neile vähestele on tarvis seda esteetilist elu, syvendet elu, intensiivist elu. Eriti neile on tähtis oma hinge mõista väljendada, oma keelt leida, oma elu luua, et iseväärseks saada. Nende eest ei hoolitse muud, aga neilt nõuavad kyll kõik muud, et nad oleksid millegagi neilegi huvitavad, et nad oleksid oma ette isikud, teistest erinevad — et nende rahvus oleks n. ö. esteetiline indiivid. Teiste loomisringist on nad ju väljas — ja kui neil pole näidata midagi oma, siis eitetakse nende loomisvõimet yldse (nagu kyllalt meie, soomesoolastega, tehtudki!) Suurrahva mõni yhemiljoniline osa ei tarvitsegi ise

*) Histoire de la litterature française, 1909; lk. VIII.

luua midagi — ta on siiski osasaamises selle rahvuse yldkultuuriga, ja igayks ka sest yhest miljonist on seetõttu muude austamise objekt. Ja õigusega: igayks neist võibki elada rikkamat elu, võibki tõepoolest olla kõrgem inimene, kui vastavate võimetega väikerahva liige.

Kõigi nende tõdede tundmine peaks olema elav iseäranis praegusel ajal, kus, nagu ju alguses tähendat, igal alal, eriti aga teaduslikul, võimalikuks saand ja seega ka enamvähem ärgand syvenemise ppyd oma uurimises ja oma kultiveerimises. Mis aga puutub kirjanduslikku kultuurialasse ja kirjandusteadusse — siis peame vist kyll mõnma, et just siin on (imelik kyll) võib-olla kõige vähem viimasel ajal elu elavnemist märgata. Ja, pigem võiks kõnelda koguni taandumisest: mitmed endised kirjandusloo ja kirjandusarvustuse alal asjaarmastajatenagi tegutsend isikud on sest teiste uute ylesannetega eemale kistud või ise vaikind. Iseseisvaist monograafiaist, esseedest ja muust ajakirjandusest rääkimata illustreerib seda tagurpidikäiku juba see üks fakt: oma nime poolest spetsiaalselt eesti kirjanduse jaoks määrat kuukiri („Eesti Kirjandus“) sisaldab oma viimaseis aastakäikudes kunstilis-kirjandusliku kohta käivat võrdlemisi õige vähe, arvustusi peagu yldse mitte, seega igatahes vähem oma ylesannet täites kui aasta kymne eest. Ka oma eesti ylikool pole suutnud veel

midagi suuremaid saavutusi anda, vähemalt mitte trykituna. Jah, ta pole isegi suutnud suuremat elavust sünnitada, mingit laiemat või hulgalisemat tööd algatadagi. Ometi töötavad sama Ylikooli juures ja isegi neil aladel mida oma algusvaatluses nägime olevat vähemelulised (nagu keeleteadus) ja igatahes mitte enam eestilised (nagu ajalugu või ka filosoofia) juba mitu aastat oma seltsid, ja töötavad võrdlemisi intensiivselt: nii Emakeele kui Ajaloo selts on tööle saanud stipendiaate, mõlemail ilmub juba kolmandat aastat oma ajakiri, Emakeele Selts eriti on osand end isegi mitmemiljonilise kapitaaliga varustada ja jatkab õige hää eduga oma laiajoonelise suurettevõtet: eesti murdesugemete systemaatilist korjamist. Ainult kirjandusteadlastest pole kuulda olnud väljaspoolisel tööalal mitte midagi — sellele vaatamata, et neid loodes on õigegi suur kogu.

Meie kirjandusteaduses ja -loos on ju lõppeks senni teht peagu kõik vaid asjaarmastajate poolt. Tõsi kyll, tihti kyllalt kompetentsete asjaarmastajate poolt ja vägagi tänuväärselt omast kohast, aga siiski ilma suurema syvenemiseta. Samuti, tõsi kyll — meil pole palju varandusi uurida, ei oma kirjanduse minevikus ei ka olevikus ja halb oleks lugu meiega, kui selle keskpärase läinu ja oleva nurimisele enam jõudu raisataks kui parema tuleva loomisele. Aga peame siiski ju ylema: ka seda vähest

Kärneri romaani „Bianka ja Ruth“ puhul.

(Hors d'oeuvre'ina „Bianka ja Ruth“ välisvormi analüüsi juure*).

Mitte arvustus! — Sündmustik. — Ideaalid, naised ja maalid. — Refleksist, armastusest ja kiitist. — Klisheed: miski ja imperatiivid loodusele. — Reministsense. — Ideelise sisu hinnang.

.. Oleme sellega täitnud seatud ülesande ja ujund läbi Kärneri meetrumi, rütmi ja riimi, püüdes neid formaal-meetodiliselt analüüseerida. Nägime, et Kärneri „Bianka ja Ruth“ on välise vormi poolest koguni sündmus meie kirjanduses. Kuid ei saa hoiduda kiisatusest ütelda paari sõnaga Kärneri iseloomulikust kunstilisest võttest ja pöemist („romaanist“) enesest. On ju paratamatult antud iga sõnaga meile vormi kõrval korraga ka sisu.

Hoiatus: see „lühiriline kõrvalekaldumine“ ei taha olla muud midagi, kui mis ta on, nimelt hors d'oeuvre. Segada arvustusega võib teda ainult pahatahtlik või kirjandusline analabeet. Kohe oma töö alguses tähendasime, et teose kriitika on väljaspool meie ylesannet, kuid ühtlasi ei leidnud me põhjust loobuda subjektiivsete hinnangust, kui me seda mõõdamines võime teha. Ja nüüd kukkugem kohe in medias res.

„Bianka ja Ruthis“ on kaksikümmendüks päätükki ja epiloo. Selle pooleteisesajaleheküljelise raamatu pea terve

sündmustik seisab rendez-vous'de vaheldumises. Paiguti pretendeerib teos olla filosoofiline. Kuid millised sügavused neis keskustelutes avanevad, võib lugeja ise järele lugeda: kohe esimene kohtamine Blankaga näitab millega meil tege mist: see on tüübiline külaromaan, väike kuramaash, kui lubatakse olla ebakorrektsed väljendusis. —

Vast asjata on lisada et talle vähe huvitavat see pakub ..... (IV, 9)

Tõesti ei võiks meid too asi palju huvitada, kuid kangelan ei ole mitte ainult naistekütt, ta on (oli õieti) idealist,

... Ideaale ma uskund olen, inimest, naist armastand ja kauneid maale, veel muustki joobund

Joobumisele on järgnend pohmelus. Kangelan on pettund ideaalest, inimesist, kauneist maalest ja „muust“ jätnud rippuma seinale ideaalid ja maalid ja sõitnud suvitama. „Kerge sedasi!“

„... Rahul enesega võid olla, mõtlin ..... Parandust ei vaja maailm täna ega, kui läheb hästi, hommegi vast unub pea see kommegi“ (XI, 7)

*) Katkend sellenimelisest suuremast tööst.

ei ole meil siiski kyllaldasel määral uurit. — Käesolevate yldiste tutvustussõnade ylesanne pole ligemalt loetlema hakata tegevusalasid mis, siin ootavad: olgu ainult siingi meelde tuletet tuttavat fakti, et meie poeetika ikka selgitamata, meie rahvaluule suured ja paljuülistet varandused ikka veel psühholoogiliselt ja esteetiliselt läbitöötamata, veel enam, seega meile lihtsalt surnud kapitaal, mida onükskõik kas tuhat või sadatuhat numbrit. Ja yldse, ning sedagi on meil juba toonitet, tundub seetõttu, nagu poleks meil yldse veel ajalugu, ei kirjanduse ega ka kultuuri oma — sest pärise, elava, sissetundmist võimaldava aja looannavad ju alles monograafiad, mille kirjandus meil veel minimaalne. Pole siis ime, et meile isegi me lähem minevik mitte enam elav pole, et näit. meie nooruski kogu oma ilmavaatlusviisi ja eeskujud ikka veel peab otsima väljaspoolt (vrdl. ka A. Lenotammi-Elango kirjutust selle vastu, Uudismaa nr. 5.)

Nii on, nagu juba eelpool toonitet, nii kirjandus ise, kui ka tema arvustuslikult või teaduslikult käsitus ligidalt seot mitte ainult yks-teisega, vaid nende yhisest kõrgusest oleneb otse yllataval määral yhe rahva kogu kultuuritasapind. Yldkultuuris moodustab laiemas mõttes kirjanduslik s. o. yldse esteetiline ja filosoofiline kultuur vahest kõrgeima ja tähtsaima osa, ja kui tahetakse tõsta esimest, siis ei jõua kyllalt tooni-

tada teise eest hoolitsemise tarvet ja seejuures mitte siis yksi selle aktiivse ja produtseeriva poole, vaid ka vastuvõtva ning harrastava.

Seega oleme tulnud praegusaja kirjandusliku kultuuri teise poole, nimelt ta levitamise vajaduste juure. Palju oleks kasu ainult olevate varanduste uurimisest ja selgitamisest yksikute teadlaste poolt, kui selle kõrval otsekohene uue looming on kängus. Aga ka palju tähtsust oleks väheseil virelevail uurijail kui ka loojail, kui nende tööd ei mõisteta ega kasuteta teiste poolt, kui nad teiste, kaasinimeste suure hulga elu ei rikasta ega ilusamaks ei tee, ega ise neilt tarvilist ainelist ja kõlblist toetust ei saa.

Kirjandus on juba kord äärmiselt demokraatlik ja laiaulatusliku mõjuga, yhendades endas nii kunsti kui ka filosoofia, nii kultuurajaloo kui ka individuaal-psühholoogia elulisuse ja võluvuse — seepärast nõuabki ta aga oma täieks kasutamiseks ka laiemate hulkade kaasaelu enam kui ykski teine kunst. Kui mitte laiemas mõttes „rahva“ hulkade, siis vähemalt kitsamas mõttes intelligentsi hulkade.

Ja siin on fakt, mida juba palju on toonitet, kuid midagi ikka taas peab kordama: meil on karjuv vajadus rohkearvulisema kirjandusliku intelligentsi järgi, meil on karjuv tarvidus suurema kirjandusliku hariduse ja huvi järgi meie intelligents-ylemikus. Meie

Ta ümbritseb end vanade sõprade asemel, kes nüüd „võivad rahul magada“,
uutega. Neist esitab ta meile kaks: mingisuguse Juhani, kel „loomi tallid, laual saiad praed, kallid koogid“ (II. 13),
kel „kaunis daam“ astus „asemelle viina“ ja kellele autor sellepärast õiguspäraselt pühendab terve päätüki ja üksikud stroofid teistes, ja veel teine sõber — peni,
„pool kodumaad on sinu hind“.

Ka „muu“ ja naised saavad oma osa, kuid kangelasel on igav ja ta muretsseb omale ajaviite:

„refleksi viillis tehes tööd.“

Nii elab ja töötab kangelane kord zum Tode betrübt (XV päätükk), siis jälle himmelhoch jauchzend (XVI päät.) . . .

„Aeg põleb heledalt kui õli“,

kõik muutub tähtsusetuks —

„Vaid tähtis see, et mööda läheb
öö tänane“.

Ja ta läheb mööda, see öö, ja teine, ja päevad ja uued ööd, mees heitleb kahe naisega, ja põnevusega ootame lahendust. Ja tulebki. Kangelane sõidab väljamaale, Ruth talle järele, ja . . .

„Kuldpannel vallandus ja võõ
ta ümbert langes. Oli öö . . .“

Haritud lugejale ei tarvitse eraldi ütelda, et see tsitaat on viimasest päätükist. Ta teab seda isegi, ta on seda ju paljud korrad kinos näind.

Romaanis on 3 tegelast 1) Olaf Amos, peakangelane, 2) Bianka ja Ruth ja 3) Loodus. — Kui meie romaani jäljetoone arvustuse kirjutaks, siis päälkirjastaksime oma artikli

„Refleksist, armastusest ja kitist“.

Sest kitiks oma reflekseerimisele ja romaani sündmustele tarvitab Kärner loodust. Keset dialoogi arenemist, kus meie just põnevusega ootame, mis nüüd vastatakse, tuleb Kärner ja viib meid metsa, näitab meile päikese tõusengut ja vaesed armunud peavad ootama, kuni tuleme tagasi jalutuskäigult. Ja kus ta meil loodust üksikasjaliselt demonstreerida ei saa, seal annab ta meile teda väikestes doosides. Toome esimese silma puutund näite:

Ta huuled tuikavad ja vee

jõest vulin kostab. „Kärsitumalt

ma tõesti algand üht, siis teist . . . (IV, 10)

Imestame, miks hakkas talle äkki jõe vulin kostma ja mis ühendus on sellel dialoogiga, mille vahele ta topitud, ja tahtmatult tõuseb kahtlus, et mingisugune jõgi ei vulisendki vahele, vaid eelmise rea „see“ on kõiges süüdi. Ja nii mitmelgi pool. Kus sõnadest puudus, seal kohe lööb looduse sekka stroofide kitiks. Säält tulebki see ühe koha pääl trampimine, see kontsentratsiooni puudus, mis romaani pääpuudus ongi. Kahetsen, et ei saa pikemat tsitaati välja kirjutada. Paar rida on vähe veendavad, kuid lugege ise kas või neljas päätükk läbi — ja te veendute.

Kärnerit on nimetatud looduse poeediks. Ja meie ei kahtle ühtki sekundit, et ta tõesti loodust armastab. Tal on hääd silmad, ta oskab loodust näha ja kirjutab kohuse-

ei tarvitse siin hakata kordama etteheiteid, mis õige tihti ja suuremalt jaolt ysna õieti teht meie maa saatust praegu juhtivale vanemale põlvele. On igatahes fakt, et keskvalitsuse kõrgemaiski ringides väga sagedasti kirjanduslik haridus ja arusaamine äärmiselt nõrk ja kirjanduslikud huvivid otse häbiväärt väiksed. Meil ei tarvitse siin hakata kordama ega seletama üksikasjalisemalt etteheiteid kogu meie seltskondliku vaimu madaluse ja ebakirjanduslikkuse vastu, samuti teiselt poolt teht etteheiteid ka meie kirjandust produtseeriva poole jõuetuse ja ebakohtade vastu. Mis aga on tähtsaim ja selgeim, see on, nagu öeld, vajadus yldse suurema kirjandusliku huvi ning kultuuri järgi, kõigepäält rohkearvulisema kirjandusliku intelligentsi järgi. Vajadus, et vähemalt nyyd tõusev haritlasnoorpõlv kasvaks teistsuguseks, uueks intelligentsiks, kelle kultuurideaal on esteetilis-eetiline, kellele esteetilised väärtused tõusnud ta tähtsaimate, elulisimate väärtuste hulka, intelligentsiks, kes on vist kyll enam kriitiline kui vahest praegu, aga siiski ka palju jaatavam positiivse suhtes, kes on huvirikkam ja ka toetusrikkam loovate jõudude suhtes. Sõnaga — on vaja intelligentsi, kes ni endas kui ka ymbruses hoolitseks kirjandusliku u kultuuri võimaldamise ja soodustamise eest kui yhe tähtsama kultuuriala eest, milte aga kui yhe viimse, nagu tihti nyyd. Olgu sarnane kir-

janduslik intelligents siis teadlase, kriitiku või popularisaatori, ajakirjaniku või kooliõpetaja, kutses — tal jääb igalpoolylesandeks sellevaimu kohaselt töötada ja seda ka oma ymbruses levitada.

Tõesti, tõesti, sel alal ei lokka veel roosid! Meie yliõpilasedki võivad hiilgada kyll pigem kõige muuga, kuid igatahes mitte oma kirjandusharrastusega. Meie meesstudentidel on tegemist muidugi palju „mehisemate“ ja reaalsemate asjadega kui see, ning meie sygavamate kirjandushuvidega naisyliõpilasi võiks vist sõrmil yles lugeda. Elu on — noh, elu on „el u“! ja kõik „kirjandus“ on muidugi selle vastand — igayhe kuiv eriala: agronoomia, juura, meditsiin. . . Uus „realistlik“ aeg nõudvat, et igayks tundku huvi ainult oma ala vastu, nii siis, las loevad ilukirjandust ainult selle eriteadlased! Ja nii ongi: meie teadusjyngrite kodudes näed tavalisti ilukirjanduslikke raamatuid vähem kui vahest mõnes metsanurga talutares, ja kui meie 4000 yliõpilast mõnd ilukirjanduslikku teost kokku ostavad 100 eksemplaari, siis on see kyll otse hiilgav minek. (Muidugi, suitsetamisele, pummeldusele ja kohvikutsemisele jatkub raha laialt.) Või mis rääkida sajast! Mulle teatetakse: meie ainsa ilukirjandusliku ajakirja „Loomingu“ tellijate*) hul-

*) Muidugi, on pääle tellijate ju ka teisi, kes järjekindlalt kõik ilmuvad „L.“ numbrid ostavad. Kuid huvi vähesusest yldse kõnelevad arvud enam kui iseloomulikult!

truult kõik ülesse. Kuid ta võtab meid käest kinni ja näitab sõrmega:

vaat — see on mets, ta kohab.

Või: ta on vait. Või: säääl ääres on onn . . .

Seda teeb ta suure armastusega ikka ja ikka uuesti, ükskord alates siit, metsa äärest, teine kord sääält, ojakese juurest.

Kuid, vabandage, härra Kärner! Miks Teie arvate, et meie seda metsa ei näe? Miks meie peame teda Teie fotode järele imetlema? Miks arvate, et meil tarvis Bädeker Elvatpidi?

Kui kunstnik meile maastiku kõige täpsemalt maha joonistab, siis pole meil kunstnikku tarvis. On ju öeldud, et päevapilditööstus on teind naturalismi ebamaitsetavaks: Looduse h i n g e peab meile kunstnik näitama; mitte detaillikust, vait kunstipärasust ootame temalt.

Ja meie loodusel on hing. Kõige vähem on ta küll dekoratiivne, see põhjamaine loodus. Mõnel meie laulikuist olid antud silmad seda loodust näha.

Ja veel — vaadake meie naiste, meie meeste silmisse — sääälgi peegeldub see karge ja ülev loodus!

Veel mõni sõna Kärneri kunstilistest võtetest.

„Lõhnab m i s k i l i l l i“ (IV, 1),

„l i l l m i s k i lõhnas mürgisena“ (V, 5),

„ja udus sillerdab l i n d m i n g i“ (V, 7),

„Kuskiil vulises

kui allik varjat. Vaikisime.

Mets vaikis. Hingas k e e g i vaid mu lähedal“ (VI, 1),

*

„Ohk leevendab ja puhul näib kui kaugel k e e g i mööda sammuks“

*

„..... Varju heitis mu teele m i s k i tundmatu“ (VII, 1),

*

„Kaugemal on m i s k i teoksil“ (VIII, 3),

*

„Kume hõikab ja teine hääle vastab k u s a g i l“ (VIII, 6),

*

„me lauda istub k e e g i kolmas“ (X, 4),

*

„K e e g i häälel äreväl mu kõrvu kordas veidraid sõnu“ (X, 6),

*

„K e e g i sel tunnil liigub ligidal“ (VIII),

*

„Lagedal kui k e e g i kõndis“ (IX, 13).

*

Oudne, õudne, õud! Kes see keegi on, härra autor kes suvituskohas kõnnib?

Meie teame, et Teie meid tahate uskuma panna, et see keegi oli Too, kelle nime Teie ja teised „taas jälle suure

gas on: 1 minister, 2 väljamaa saadikut, 7 yliõpilasorganisatsiooni (mitmest kymnest) 2 hiljuti ylikooli lõpetanud, 0 (null) professori ja 4 (neli) yliõpilast!! Ma paneksin ette, neid viimaseid, eesti yliõpilaskonna au päästjaid valida Kirjandusyhingu auliikmeiks.

* * *

Olen pyydnud väikse ylevaate anda neist vajadusist ja ylesandeist, mis viind akadeemilise kirjandusharrastajate yhingu asutamisele. Samuti peaks olema siit selgund ka viimase erilised sihid ja tegevusalad, mida esitet võimalused ja vajadused välja kutsuvad, teiselt poolt aga tema kui akadeemilise yhingu põhijooned piiravad.

Põhikirja esimesis punktis on neist tähtsamad kokku võet. Nii siis, on „A. K.-y. ylesandeks koondada kirjanduse eriharrastajaid, et isetegevvalt kaasa aidata kirjandusliku huviala arendamisele ja kirjanduse teaduslikule uurimisele.

Selle juures tahab Ak. Kirjandusyhing tähele panna ka kirjanduse esteetilisi sidevussuhteid ja kunstiajaloolisi naabrusnähtusi. § 2: Oma ylesande täitmiseks korraldab Yhing ettekandeid referaate ja muid avalikke esinemisi; nõutab sihtkohast erikirjandust; avaldab oma tööalalt

uurimusi; algatab perioodilisi väljaandeid; paneb tööle ja saadab välja stipendiaate jne.

Põhikirjale kohaselt on siin tähendat ainult kõige asjalikum ja tegelikum, kuid on arusaadav, et sellega yhenduses on ka yhingu laiem ja kaudsem ylesanne, sel alal, millest kõnelesin ylal kõige viimati — nimelt ylesanne vähemalt valmi-vas akadeemilises noorsoos, äratada ja elevil hoida h u vi kirjandusliku kultuuri ja selle arengu vastu. Ja nii on, edasi, ta kaugem ylesanne muidugi ka laiema ulatuslikult kaasa aidata kirjandusliku huvi ja yldise kirjandusliku hariduse tõusule — kui mitte otseteed (mis ju ka võib kysimusse tulla, kuid mis ikkagi jääb enam mõne mitteakadeemilise samasihilise yhingu hooleks) siis ikkagi kaudselt — selle läbi, et see huvi ja harjumused, misj siin noortena omändetakse, ka seemetkandvalt yhes ellu läheks, kasvaks ja ymbusse levineks.

Arusaadavalt peab yhing pääasjas jääma teadusliku tegevuse pinnale, kuid vaevalt on viimaselegi kahjuks, kui ta sääljjuures ei muutu mitte ainult puhtakadeemiliseks, kui mõista seda sõna kuivuse ja igavuse synonymmina. Esteetilise kultuuri arenduseks töötades peaks ta pyydma omagi tegevuses alal hoida värsket elavat elu ja ylal hoida yhendust ka väljashoovava tegeliku eluga, kaasa elada oma ala päevasynd- mustega ja, miks ka neis mitte, kaudselt oma

tähega“ kirjutate. Kuid meie ei usu. Saatke nood tumedad klischeed Maeterlinckile ja Blokile tagasi, nad on tublisti kulund. Nüüd on neid müstikuid nii palju tekkind, et nad isegi „Kosjalchte“ kolind, ja õiged müstikud vaikivad oma müstilisist nägemusist hoopis mitte-müstiliselt.

Teiseks armsaks võtteks on autoril imperatiivid loodusele. Paanitsev luuletaja kõnnib suvituskohal ja aina kamandab, nagu oleks teda too Keegi oma komissaariks Elva määrand.

„Mets, koha! Käbi
sa ladval kiigu! Valmi voos!“ (II, 5)

*

„Tund, seisma jää! Aeg, ära lenda!“ (XVI, 9)

*

„... Tuule narmas,
mu ümber lehvi! Helenda,
kuu nukker kaugel! Hela maa!“ (XVIII, 10),

*

„... Öös valmi, reek!
Ja männik akna taga, müha!“ (XIX, 3),

*

„Nüüd helgi, päeva helde kiir!
Tuul läänest puhu õrn, zeffir!“ (XIX, 10).

Ma olen ainult mõne üksiku välja kirjutand, mis just meeles oli — neid kohti on rohkem. Siia kuuluvad ka „tervitused“, nagu „hädä kõikidelle“ (XV, 5) etc.

Sest ajast, kui Severjanin igalt Vene provintslinna mestradiilt äha laulnud oma

„Шумите, вешня дубравы

Расты, трава! Цвѣты, сирень!“

peaks küll enam-vähem peenemaitseline luuletaja niisugustest mehhaanilistest trikkidest loobuma. Jaan Kärner King Lear'ina stepis — kujutetagu enesele seda illustreeritult!

Kuid üldse: Kärnerit lugedes tuleb alatasa kübarat kergitada — vanad tuttavad. Siin ainult paar lihtsamat näidet.

Autor kirjutab dialoogi ja —

„Meist igati on surmand selle
kes armas.“ (V, 8)

Siin võidakse ütelda, et Kärner tsiteerib Wilde'i. Olgu. Kuid autor kirjeldab loodust, ja — kohe ivake Lermontovit

„... kõneleb

„täht tähega...“

Keset dialoogi ja kahe suudluse vahel — reministsens isegi vanast Goethest

„Tund, seisma jää! Aeg, ära lenda!

Ma õnnis selle taeva all.“ (XVI, 9)

Ehk tunnete ära Fausti nii tuntud kõnetelu hetkele

„Verweile doch! du bist so schön!“

Autor tahab avaldada oma kosmilist kiitust ja võtab seks kohe Jack Londoni sõnad:

Jumal kõigiga, kes vabadena

ööl sel on väljas taeva all

On veel reministsense Puschkinit kõnelemata Onjegini stroofist ja üldiselt näib vene mõju (geneetiliselt) kõige silmapaistvam.

sihi kohaselt kaasa mõjuda (nii, et siin yht mainida, näit. kirjandusliku kasvatuse alal, nii koolides kui ka mujal).

*

Mõnel asjast kõrvalseisnuna, võib olla, on vahest tõusnud küsimus: ja, kõik see töö on ju tarvilik ja tähtis, aga kas on veel tarvidust erilise Akadeemilise Kirjandusyhingu järgi, kui meil on isegi sellekohane E. Kirjanduse Selts? Muidugi, nii võib küsida ainult see, kes EKS sennist tegevust ja yldist ilmet ei tunne, või taas, kes endale pole osand kujutella A. K-y. kavatsetatavat tööd. Juba EKS tegevusala ääretu laius on kyllaldaseks eraldajaks, kuna „kirjandust, teadust ja kunsti edendada, kodumaad ja rahvast igakylgselt tundma õppida ja neil aladel tehtud tööde vilja rahvale kättesaadavaks teha“, see EKS oma ylesandemääritus juba talle annab sootu teise ilme kui akadeemilisi kirjandusharrastajaid koondaval ja tööle juhtival kitsaylesandelisel Yhingul.

Nii ei või igatahes juttugi olla siin jõudude killustamisest, vaid just uute jõudude kogumisesest yhisele tööle, — ainult mõlemad seltsid omal alal: üks laiaulatuslikult, laiemais ringides — teine nii osavõtjate kui ka tööala poolest kitsais piirides: üks suurema välismõjuga, teine vahest seda intensiivsem sisemises töös.

Palju tähtsam on küsimus, mis samuti kergergi võib tõusta: kas on juba aeg täis AK-y asutamiseks? Kas on kyllalt reaalset, või vähemalt reaaliseeritavat tööjõudu tema taga? Kas leidub kyllalt neid aktiivseid kirjanduse eriharrastajaid kellest põhikirjas kõneldakse, kes oleksid ka kyllalt aktiivsed pikemaajaliselt töötama ja kes mitte „impressionistlikult“ ei harrastaks — ainult päältkuulamist?

Vastusest sellele küsimusele oleneb, kas uus yhing tähendab tõesti midagi positiivset ja uutandvat, või taas ainult uue tyhja vormi juureloomist, sellele raisatavate jõudude asjata pillamist ja killustamist.

Asutajate arvukus ja töötahe on vastand sellele küsimusele jaatavalt. Olgu kestev neist üks kui teine!

Juhus on tahtnud, et Ak. Kirjandusyhingu asutamisele on kokku tulnud Palvepäeval. Juhitigem siis oma harras tahtepingutus Tõe ja Ilo (mis on ka Hää) vaimu poole, et see päev ja see uus Yhing tähendaks tõesti pööret meie akadeemilise pere elus, ja tema kaudu kogu rahva elus — pööret kultuursema, ilusama elu poole!

A. Anni.

Iseloomulik selles suhtes on muu seas XX, 3, kus Olaf Amos, see hiljaksjäänud sentimentalist „heidab maha ning sundleb maad“.

Veel palju mõtteid kerkib pähe romaani lugedes (huvitav on näiteks see hüüd Jumalale, nagu lahingu elevandile „Jumal, astu

siinsamas paigas surnuks mind“ V, 5 mis romaanis mitu korda kordub), kuid ka meil

„aeg põleb heledalt kui õli“ sellepärast lõpetagem ruttu oma vaatlus.

Kuid enne, kui meie punkti paneme, lubatagu veel paar sõna öelda meie suhtumisest romaani ideelisele sisule:

Eelolev jätab pääliskaudse lugemise juures mulje, nagu tahaksime Kärnerit „maha teha“, nagu ei taha või ei suuda meie aru saada autorit söövat kurbusest ja meeleheitest. Nii küll ei ole! Kõige vähem on meil õigust sellest mööda minna. Ka meie oleme, nagu paljud, autori ringile sarnase teind, kuigi väiksema, ka meie oleme refleksi viili liigutand pikil unetuil õil, ka meie oleme väsind suhtumisist inimesile, kõigist ja kõikidest pettund, lahti kistud kõikjast, kuid elada „niisama“ meie ei või ja ei taha.

See on vast vaid enese alalhoidmise instinkt, kui meie eitame ja maha teeme niisuguseid lahendusi, nagu neid romaanis pakutakse „lauliku-prohveti“ suu läbi. Ei! Meie ei luba, et asetetakse ideaale pääliskaudse küla-panteis-
miga, meie ei või nõus olla, kui kuulutetakse et

„Vaid tähtis see, et mööda lääb
õõ tänane“ —

ja tahes-tahtmata tõuseb vastupanu, kui niisugusest võimalusest kõneldakse. Kuid ka meie ei tea selgesti, mis on kõige tähtsam, ja seni kui mei lahendust ei ole, loeme luulet ja oleme tänulikud Teilegi, härra Kärner, selle eest, et Teie praegusel ajal, kus inimesed luuleta elavad, kirjutate jambe

„mil mängleb varjude vinjett“.

Kuid kellele palju antud, sellelt ka nõutakse palju. Ja laulikult nõuame tänapäeval, kus meie ikka lootusetumalt ilmavaatelisel hotentotistume, kus meie läbi ja läbi materjalistlik haritlaskond astub tsivilisatsiooni barbaarseimasse perioodi, et poeet ka läbi oma isikliku väsimuse näitaks meile tähtevalgust*).

Meie ei oota luuletajalt laule „keisrist, usust ja isamaast“ igasuguseis klassilisis ja modernes, vanas ja uuendud modulatsioonies. Veel vähem on meil tarvis revolutsioonilisi ehk revolutsioonitsemaid ajalaule, nagu neid on teind hiljuti Kärnergi. Kuid kas tõesti luuletaja hinges, väljavisatud see kerge bagaash, haigutab vaid tühjus, nihil?

Kas tõesti pole midagi muud öelda lauliku Sõnaga, suuretähelise Sõnaga, Sõnaga, millest teame, et ta olnud Jumal. Meie ootame just nüüd luuletajalt sügavaid ja tähtsaid sõnu tähtsast ja igavesist asjust. Ja just Kärneril, kes kaasa eland nii sisurikkaile aastaille kes ka ise palju läbi eland, peaks ju ometigi meile rohkem öelda olema.

*) „Tähtevalgusest“ on hiljuti üks kunstnik jälle lausund tarvilikke sõnu — venelane A. Remisov oma essees „Inimesest, seast ja tähtedest“.

Kirjanduse lugemisest.

Väliselt etendab kirjandus tähtist osa, kuid on avalik saladus, et tõeliselt vaatab suur hulk temale ainult kui ajaviitele või paremal juhul sepeast lugu kui lastekasvatamise vahendist. Isegi need isikud, kes nooruses kirjutand jutukesi ja salme, muigavad: vallatused puha ja noorepõlve rumalused. Nii siis on tavaline nähtus, et tee algul armastetakse raamatut, kuid eluteel enesel leitakse raamat olevat liig tühi, liig kerge, liig paberlik. On see kirjanduse või inimeste viga? Et meie haritlastel on kättesaadav peale emakeelse keskmiselt paari Euroopa kultuurraha kirjandus, siis on siin valik lai ja väärtused suured, ning kui kirjanduses ongi eneses mitmed nõrkused, siis ei saa see eemalejäämise otsustavaks põhjuseks. Viimaks aga on inimesed ise ja kõigepäält too, kuidas nad kirjandust vastu võtavad.

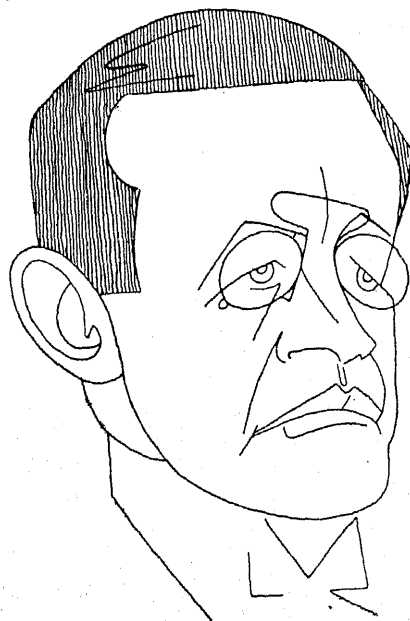
On muidugi vahe lihtsate külainimeste, külaintelligentsi, tööliste, tavaliste äritegelaste ja harituma kihi lugemise vahel. Et esile tõsta ühiskonna tähtsamat osa, võtan vaatluse alla peasjalikult harituma kihi ja et viimane kõige ilmekam on akadeemilises peres, siis käsitlen teemi siit välja minnes.

Peab ju alguses tähendama, et ettevalmistuse mõttes valitseb suur mitmekesisus: on üliõpilasi, kel pole kirjandusest aimugi, kes ei ole lugend põhjalikumalt ainustki väärtuslikku raamatut, kuid on jälle neid, kel ei puudu tutvus Euroopa parema kirjandusega ja neid, kes töötavad sel alal eriteadlastena. Ettevalmistamine on küll kaunis tähtis, sest on autoreid, kes nõuavad eelteadmisi, kuid üldse lugemise mõttes pole see otsustand, nagu mitmelt poolt on tähendat. Kirjandusloolane võib olla kunstiteose lugemise, vastuvõtmise suhtes hädaohtlikum igast teisest, kui ta asub selle juure ainult teadmiste bagashi, mõistuse ja teatava meetodiga. Teisest küljest võib teost palju täielikumini, vahendumalt ja tervikumalt vastu võtta vähelugend, ettevalmistuseta isik, sest lugemine nõuab peasjalikult hinge: lugeja tulgu umbes samalaadilise olekusse nagu teose looja. Ja selleks pole tarvis ei eriteadlast, ei kooliskäind isikut, vaid inimest.

Kas tal on õigus (mõistku meid õieti: mitte kui inimesel ja kodanikul, vaid kui kunstnikul) nüüd, kus mitte enam võõras rusikavõim, vaid meie oma haritlaskond on kuulutatand boikotti Ilole, on vaikse, kuid pideva boikotti alla pannud luulejumala Apollo ja nurka visand kõik ideaalid, asetades neid samanimeliste kinodega, — kas nüüd on küllalt ülim ka laulikul omalt poolt kuulutada ja sanktsioneerida aatetuse triumfi? Või on tõesti paratamatu, et (parafraaseerides tuntud lause) igal seltskonnal on ka neid kirjanikke, keda ta väärrib.

V. Adams.

Uks ülempreester.

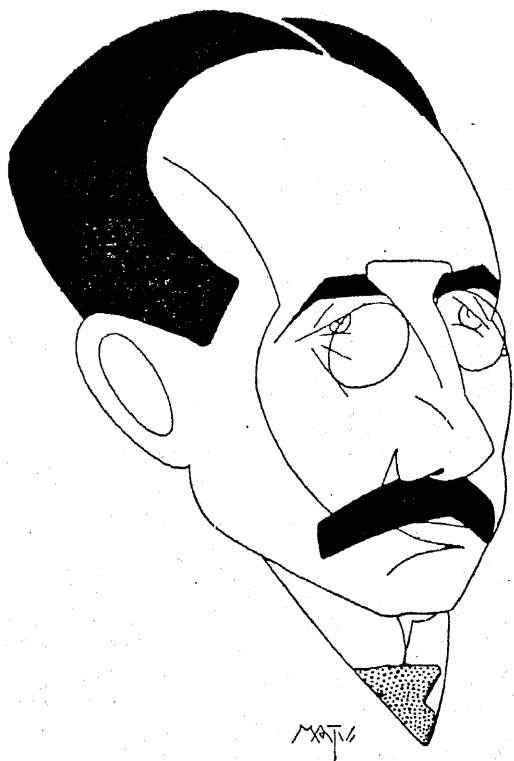
Eesti väljasuremisest, Ruthist ja pornograafiast.

Yhel kevadtalve päeva kella 11 paigu hakkab yht Tampere paberiosayhisuse tooteil trykit syytu raamatukese näppimisel korraga sygelema mu parema käe nimetissõrm. Tohoo, mis see on: Kirjutada! Aga kuhu, kellele, millest? Ega ometi taas Ruthile, sellele ainukesele, ammuyljat adresaadile, kes mind oli armastusest laulma õpetand, laulma esimest ja viimast korda: Ju selginebki Sinu olemuse mõistatus; jääb leida veel vaid prahihunik, lebab hing Sa kus! Ega ometi sellele!

Muidugi ei. Täna koos on jälle vanad sõbrad — tool, laud lamp, mina ise harmoonilises teadmises, et mitte kedagi pole kauguses! Ja mäletsen, mis kuuld yhe usuteaduse doktori promotsioonil kella 12—17.30 täna Alma mater Tartuensis'e aulas, ning leian et selle puhul ongi tarvis kirjutada. Sest usun piiramatult, et on õige, mis tyytusenil uriseb (omal viisil) yks mu Saksamaa Jugendiga suhtund sõber: „Die Gedanken sind frei!“ — olgu nad millised tahes. Usun ka, et vaba mõte on vääriiselt austet alles sellega, kui ta on igavestet paberil, ja teen vastavad järeldused oma mõttekeste kohta, mis kleepusid suurte härrade kysimusi ja kostusi kuulatand

Üks naablimängija.

Üks kirjatundja.

asju sääl promotsoonil. Kirjutan, mis meelde tuleb, et tõeks saaks sõrmesygelus.

* * *

Vanarahva tarkus ytleb, tähendavat hääd, kui kahest korraga sama asja mõtlejast vanem väljendab enne. Ega siis seegi halb ole, et käesolev teos lausus pauhti välja selle, mis mina ammu olen mõelnud. Mul on au olla olnud auväärt autoriga selles kurvas kysimuses ja tema synnitamistegurite hindamises pea punkt-punktilt yhel aryamisel (nii palju kui ma temast tolle viie tunni jooksul tolku sain). Ka selles, et meie kirjandus on praht (või esteetikateaduse terminoloogias pornograafia) ja et tarvis on asutada kõlblusliit ning inkvisitsioonikohus järelvalveks, et selle valatu vaimuvankri ikkesõnnid astla vastu takka yles ei lööks. Ja eriti just selles. Ainult mõningaid märkmeid, täiendusi ning lisi tahab tuua mu surelik sulg ning syvendada seda kylge kogu ses kupatuses, mis on minu mõrust meelest oluliseim.

Mina mõtlen, et nii palju kui kirjandus ja syndivus- resp. surevus-kysimus tangeerivad, see oma pääosalt on ikka ja jälle ainult see igi-vana Ruthi kysimus. 'Des femmes font hommes', see koolipingil õndsalt prantsuskeelikult Liseoskajalt õpit ja sässi sööbünd aksioom, minus ei kõiguta seda kymne halvasti väljakukkund Ruthi-

paroodia nurjatused. Järelikut on meie naeratav tulevik kindlustet, kui kindlustatakse meile meie naise (mõtlen seda sipelgaspeent olevust, kes ämblik-härrade kõrval muidu kui niisugusena ei pääsekski sisse meie kitsaist kohviku-ustest — teiste, näide Tiibuse Maride ja nende hõimlaste instinkte juhhib õnneks emake loodus ise seni!) tahe olla see, kelleks ta olema peab. Jumal muidugi juhhib teda, õhud õrnad õpetavad ja taevatähed annavad tarkust, ning lugu on korras. Et aga Eestis viimasel ajal naine — eriliselt see kohvikukõlvulik, nimetagem teda Ruthiksi — on kahjuks kirjaoskav, seltsib veel üks mõjuinstants, kirjandus. Seegi peab olema õrn kui õhk ja tark kui taeva täht, ning peab õpetama ja manitsema ning kinnitama, nagu ta kolm eelmainit kaaskomisjooniliigetki. Temast peab meie Ruth ahmima oma eeskujud, et ise omakorda olla kroon ja kilp kõigele, mis elab, liigub ja prahkeldab ymberringi.

Kuid mis me näeme! Meie kirjandus on enam kui juhm muude oma suurte ylesannete kõrval seda suurimat ja ylevimat, looduse looja loomisest osavõttu tõsiselt võtma. Mu rahvuslik uhkus ei luba mul viimast kui pinnukest oma armsa eesti kirjanduse silmast avalikkusse kiskuda, kui neid viimaseini surnuks vaikida ei saa ma oma kalli eestirahva tuleviku nimel. Sellepärast piirdungi ainult mõne paljastava näite toomisega silmapuutund näitevarastikust.

Teiseks pole tähtis niinimetet süstemaatiline lugemine, olgugi et teoreetiliselt ehk tullakse vastupidisele otsusele. On ju väga armas kujutella, et teosed võetakse ette orgaanilises seotuses, kuid selle läbiviimine määratava korra järele on võimatu. Sest lugeja ise seda korda määrata ei saa. Kui siin tullakse kirjandusloo abi pakkuma, reastades raamatud ühe või vahelduvate põhimõtete järele, siis viib see ainult umbtänavasse: tömp isik kannab ehk selle välja, kuid tal pole tagajärgi, elav inimene aga ei alistu sarnasele intellektist ettekirjutet korrale, sest pole rehkendat hinge käesoleva seisukorraga. Paremini võiks seda ülesannet täita teine isik, nimelt hea kasvataja. Kuid meie, eesti üliõpilased, oleme seisatand nii iseseisvalt omale jalale, et sarnaseid kasvatajaid ei saa ollagi. Niisugune viis oleks mõeldav peasjalikult alaealiste juures.

See kõik aga ei tähenda, et raamatute lugemine peab minema puhtjuhuslikult. Ei — isik ikkagi valib: keskendamise võim ja tahe saada enesele kasulikkude, käseb sageli visata raamatu ju algul kõrvale või jälle, osalistest teadmistest toetet, otsib välja teose, mille järele tarve. Siin ei saa küll rääkida süstemaatilise järjestusest, kuid ometi korrast, wille otsustab inimese praegune sisemine mina.

Niipalju lugemise ettevalmistuse tarbe ja süstemaatilisuse kohta. Lisaks neile üldistele

väidetele olgu tähendat, et meie üliõpilaskonnas on süstemaatiliselt lugejaid kui mitte sugugi, siis vist väga vähe: igatahes pole neist palju näha ega kuulda olnud.

Nagu igalpool nii on ka üliõpilaste keskel neid, kellele raamatu lugemine kui hane selga vesi ja neid, kes otsivad teosest midagi väärtuslikku. Ei ole küll statistilisi andmeid, kuid vaatlused ka kitsamas ulatuses viitavad, et esimest laadi lugeja pole mitte harukordne. Sarnaste juures valitseb: kui on tuju ja midagi huvitavat pole teha, lüüakse aega surnuks esimese ettejuhtuva kerge raamatuga, lastes erke kōdistada mõnel tundel või mõttekäigul, ehk kui tuju ei kõlba kuhugi, siis petetakse tähelepanu mõnele romaanile või novellile. Romain Rolland on sarnastele muu seas ütelnud küllalt kibedaid sõnu „Jean-Christophe'i“ 5. raamatus — mõistlik oleks, kui nad lehitseks ka noid ridu.

On ka neid, kes nähtavasti raamatute lugemise teind eluülesandeks: veskitena jahvatavad nad kirjamusta, olles ise ikka tühi ja kuludes ainult.

Need mõlemad tüübid — kui ainult aja surnuks lõõmiseks või erkude kōdistamiseks lugev nii ka lugemise eluülesandega üliõpilane — on kirjandusele-kunstile karuteenetega sõbrad: oleks nad jätaksid üldse lugemise, sest nad aitavad labastada kirjanduse ülesannet inimkonna elus

Kylm higi tuleb otsale mõeldes lugematuid piiblikonverentse, kallimeelset õndsat härra Fischerit ja ta meie kirjanduse loos. (s. o. Kampmannis) nimetat ja nimetatamata jäet abilisi. Aga haudkylm jäätus juba, kui mõttes yle silmata, mis on selle tulemus: eesti kirjandus ei saand enesele sellega muud midagi, kui piibli, raamatu mis sisaldab eneses käsitetava Ruthi-kysimuse kohta ääretu hulga väikestki moralisti ärritavaid näiteid. Yhe käe sõrmil loetella võiks viljapäade-Ruthi või Seeba kuningaemanda taolised tähekesed. Kuid mis tähendab see, kui juba esimene naisukuju, Eeva on nii põrutavalt ebasympaatlik oma paradiisiaia-intrigidega ja Kainist-poja halva kasvatamisega, et iga tõsine meie ajagi naine punastub selle enda prototyypil pärast. Ja milline rida järjest nurjatumaid! Deliila see võtab kokku kõik oma ussikalaluse, et hävitada toda meie aja unistusyliinimesele lähenevat Simsonikest ja kannab enese hingel syyd selles, et rasked võlvid ja sambad kukkusid ning tapsid palju rahvast (kuigi vilistlasi, ikkagi Jumala loomi). Hävitada, hävitada — see kirg ajab ka Potivari naist katki rebima Joo-sepi kallihinnalist kuube (mis oli kahtlemata, nagu kõrge ametniku vormiriie ikka, importkaup kusagiltki moodsalt väljamaalt); see igal õiguslikul maal administratiiv-protsessile alluv kuritegu riitab tema tigemeelsust kinni naelutama, rääkimata ta muist ebaliteraarseist kurjest mõtlemisist. Ja ega vist

selle Uuria naise käedki oma mehe ylekohtuses surmas nii syytud polnud, nagu mõni naiiv valmis on arvama. Ning Ristija Johannes oleks ehk meie päevilgi elanud ja oma kamelikarva kuues vähenõudlikusega sõnakuulutajate seas hülganud, kui poleks olnud — teate isegi keda. Selle viimase ja muude nimed veel, millede suhu ja sulele võtmist siin väldin*), peavad vagad isad-emad oma tytrekestele ju nende põlvepikkused olles tuttavaks tegema — milline ironia ilusale kasvatusele — sellepärast, et see on kõige pakssem eestikeelne raamat. Igatahes need, kellele meie rahva tulevik armas ja meie Ruthi-kysimuse ilus lahendumine sydamel, ei jäta vist tegemata selle vana ja paksu raamatu hindamisel sedasama, mis kästakse teha parema käega, kui ta meid pahandab.

Kuid jätkem tõlkekirjandus. Mõõngem, et hiljemini mõnes teoses on naisideaalteebybi paremusi märgata, ent nad on ikkagi yhekylgsed või mingi plekikestega pyretet ega ligine kaugeltki täiusele. — Genoveva ja Hirlanda kahekesi on juba kenakesed, armsad ja hääsydamlikud, aga liig altid ninapidivedamisele, saamatud ning rumalad ikka ka kyll. Meie ajal oleks säärastel meheleasaamine ja sellega kõrgemate elusihitide taotlemise võimaldumine yldse kysitav. Nii siis tõsist kasvatavat vaimurooga nad ei saa pakkuda.

*) On ju selle lehe lugejate, tudengite, hulgas alaealisi.

ja labastavad osalt kirjandust ennast. Ei saa neid käsitleda kui indifferentseid lugejaid, sest nad on oluliselt negatiivsed.

Rõõmustavalt loeb tubli hulk üliõpilasi ilukirjandust, püüdes saada sealt midagi väärtuslikku. Nendest loevad ainult need romaani, novelli, draamat, luuletust nõutekohaselt, kes teevad seda loovalt. Viimast märksõna on tarvitet mitmel puhul ja selle all tuleb mõista, et lugev isik andub teosele, tungib temasse, võidab teose enesele ja omandab selle. Nii on loominguks kaks palet: andev moment, enesest erastamine, ja võitv moment, enesele omandamine. Ühelt poolt seisab autor, teiselt poolt lugeja. Siit järgneb otsekohe, et tõeline ja täis lugeja on see, kes võtab vastu kogu selle terviku, mis valand sõnaliselt vormi kirjanik.

Kuid looval lugemisel on palju väljendamisvõimalusi, palju faase. Raamatuga ühtesulamine ja siis väärtuste omandamine tammub küll, ent tammub tavalisel juhusel osaliselt. Nii võime meie loovalt lugevale üliõpilaste hulgas leida isikuid, kes anduvad teosele, kuid selle juures jälgivad sündmustikku. Mõnda huvitab juhtumiste uus, originaalsus, mõnda erinevus reaalelusest. Nad ratsutavad põnevusega sadadest lehekülgedest üle ja kui keeravad 1000-ma ning jõuavad viimasele reale, kahjatsevad ehk, et veel rohkemgi pole. Romaan või novell rahuldab

peasjalikult nende huvitust, kuid lugedes pole nad aja surnuks lööjad vaid ometi nautijad. Muidugi on suurigi autoreid, kes vastavad nende maitsele, nagu näit. Dickens, keda lugedes siis ka enam võtavad teost väga palju vastu. Kui aga sarnane isik asub France'i kallale, siis jälgib siingi peasjalikult sündmustikku, ja selle tõttu jääb tal sunnem osa saamata ning autor näib igavana.

Käsiteldavate lugejate hulgas on mõnedki sarnased, kel tähelepanu keskendub sündmustiku hargnemise ümber: neid huvitab käesolev juhus kui eelmise tulemus ja järgneva põhjus. Sarnane eritelu rakendab teda täielikult tegevusse ning ta kukub palavikku Dostojevskit lugedes, kellest tal jääb omesti mingisugune segasuse tunne, ja naudib Ibsenit.

Arvan, et loovalt lugevate üliõpilaste kesknagu igalpool mujalgi on sarnaste isikute % võrdlemisi kõrge, kes tähelepanu suures enamuses kulutavad sündmustikule. Teose muud väärtused jäävad neile sündmuste jõkke peidet varendusena, mida ehk aimatakse, kuid mida otsida pole asja ja järjelikult jääb see leidmata.

Nende kõrval on perekas hulk, keda vangistab mõtetik. Ühele pakub suurt vaimlist lõbu näha uut mõtet või vana uues vormis. Ja nad sallivad Rolland'igi sügavaid mõttevälgatusi, on neist mõnestki pimestet ning nad jumaldavad ju

Meie omapärane kirjandus algab ju lootusrikkalt. Ojamõldri minija on juba igati korralik inimene, kaastundliku ja õrna sydamega, aga ka veel natuke nosu. Tema järeltulevat sugu ei võind vist küll kuigi palju olla. Kuid oleks seegi ilus algus tervenedes jatkunud meie ajani! Lahvardi Kristjani naisel pole ka viga, ent ajaruumis palju edasinihkununa ei vasta ta siiski enam meie edusammootusi. Ja oma imestuseks märkame, et lauluisa Kreutzwald ujub ajavoolus pärivett, kandes oma toodangu Ruthides taandumuse märke: juba „Kalevipoja“ saarepiiga oma armulugudega on niisugusi, kes hääs kirjanduses peaksid olema olemata, tema Lillikust pole enam kellelegi kasu, ja ilusa ning õrna lapsukese Sunsi Mari laseb ta surra yhel täiskevadepäeval ubinahäilmete langedes, ilma et eesti rahvale eeskujuks oleks kuulutand loodusterveid temas piiluvaid elutahteid ja instinkte. Kõige kurjem on lugu, et naised isegi, nagu näit. Aspe, loovad sääraseid kasutule vanatydruk-halastajaõepõlvele ja yksindusfilosoofiale kalduvaid kujakesi nagu kasuõde ja Ennosaaire Aini armukese, kelledest Olga alles õige iganend elujõuetu vanapiigana abiellub, nü et oma isamaaliste inimesekohustustega küll enam õieti hakkama ei saa. Aitad-Leilid ja nende hõimlased nagu ikka oleksid midagi aga nagu ei ole ka: poolikud on nad. Heroismi ja patriotismi vilksatab mõnikord, ent imevähe on jälge sellest suurest isamaa-

ja sugurahva-pääste tahte loidangust. Kitzbergi Maimust oleks ehk asi saand, kui ta poleks kanseldand saksikutega ega väärand oma ehtsaid maatydruku-instinkte. Tema Liisi Rõigas on terve, patriootsema mõtteviisiga, ja kuigi kahjuks autor selle asemel, et niisugusest sympaatlikust olendist terve karakter-romaanit teha, liig ruttu viib selle meie silmist, võib niigi saad muljest oletada, et sellest naisest sai eeskujulik pereema. Kitzbergil näikse muidugi olevat meie olude kohta haruidast perekonnaelukujutuse espriid, mõtelgem kas või tema kaasakiskuvat, isalikku Pyve Peetrit ja selle igasugusist vanatydrukutsusist vabu tytre-(vist myraka-)id ning tema enda vaga ja truud abikaasa Tiibuse Marit, kes kyynte ja hammastega muretseb oma lastele vaimuvalgust, raiudes nad välja vabariigi kõrgeima teaduskojani. Ja kui mitte paljalt see, et Kitzberg noorpõlves on olnud Abja paruni sõber ja muidugi läbi käind kõrgemate sfääride meestega kui omasugustega ning et ta praegugi on „Päevalehe“ toimetusega sinasõbralises vahekorras, siis juba mainit kirjanduslikud saavutusedki lasevad andeks anda talle, mis ta on patustand meie rahva moraali vastu oma pornograafiliste „Libahundi“ ja „Tuulte pöörise“ naistyypidega (need on ju päälegi ainult rahva amyseerimiseks, teatritegemiseks-janditamiseks kirjutet ega saa neid keegi tõsiselt võtta!). Ent uskumatult mõistatuslik on, kuidas Vilde, see meie armsa põhja-

selle pärast Rollandi. Kuid ka Edschmid, Sternheim jne. võluvad neid. Teised jälle lasevad end vangistada teost läbipõimuvaist ideist. Neid kisub kaasa Dostojevski ja nad käivad järel Tolstoil. Kuid Hamsun on neile pentsik ja France võõrastav. Neist teil saab mõnigi ilmaparandajaks, mõnigi eneseeparandajaks. Ning kummagi arv pole väike.

Ei saa veel nimetamata jätta niissuguseid, kes otsivad peaaajalikult tunde õõtsumist: neist peab raamat esimeses järjekorras esile manama helevuse, ja nad loevad lüürilist raamatut. Nad on lugend terve meie mandri impressionistlik kirjanduse teisi luuletajaid, keda kuivõrd.

Ei tohi unustada ka isikuid, kes eritlevad üksikuid stiiliseäraldusi, tehes seda oma mina täie innuga, ning sarnaseid, kes uurivad Ewers'it ja temataolisi, et kas pole seal probleeme, mis oleksid materjaliks nende kohtuniku talendi katselepanemisele ja arendamisele — ja kõike seda teevad pingutet tähelepanu ja elava sisenemisega.

On veel mitmeid teisi. Kuid minu ülesandele jätkub neist. Sest esimeseks järjekorras tahtsin näidata vaid üht: ka looval lugemisel lajutakse teost enamail juhuseil peaaajalikult ühes sihis, kulutades sellele kogu elav sisemine huvi. Üldiselt rahuldutaksegi sellega. Sarnase lugemise juures valdab küll teos korraks isiku, aga kukub siis ise taas pooltühjusse: on külvat

seeme, kuid ei anta sellele rahuldavaid võrsustumisingimusi. Niiviisi kujuneb, et teose suured varandused tükeldetakse, tehakse väikeseks. Võetakse vastu vaid mürdosa.

Kui vastuvõtt pole nii kitsapiiriline nagu ülal vaadeld, vaid näiteks jälgides sündmustikku eritletakse ka stiili üksikasju jne., siis ei muuda see tulemust. Tähtis on fakt, et enamail juhuseil ei omandata teos orgaanilise tervikuna, vaid osati. Peab aga vastu võtma terviku, et tunda teost ja ammutada temast enesele väärtused või võita ebaväärtused.

Praegu esiletõstet põhjusil kujuneb meil lugu umbes järgmiselt. Heakene hulk üliõpilasi, kuigi mitte enamuse loeb kirjandust elava sisenemise huviga. On keeleteadlasi, õigusteadlasi, ajaloolasi, arste, matemaatikuid (ning arvan, et ka usuteadlase j. t. hulgas on sarnased), kes on tutvunud terve rea tähtsamate teostega, ehk kes küll on lugend vähevõitu kuid hingestuvalt Julgen aga enamuse kohta väita, et see on ainult lapse ja noorepõlve lugemine, selle ajajärgu lugemine, mil on veel nii palju vaba ja otsivat vaimu. Kui aga praegune üliõpilane-keeleteadlane saab õpetlaseks või õigusteadlane riigimeheks jne., mis siis? Seda laseb aimata meie ümborus. Siis on raamat liig tühi, liig kerge, liig paberlik ja kõlbab valikust läbikäinuna ainult tema tütrele või pojale kui kasvatamisvahend.

eestilise kirjakeele (väljaarvat partitsiip!) sydim kaitsevaim, päale selle kui andis meile sääraseid lootustäratavaid õrnasydamelisi noorikutyype alguses, nagu „Ärapõletatud peigmeestes“ jne., oma arengu täiusele (sic!) jõudes löi perekonnaema hernehirmutise, piimameheproua Prillupi. Tõsi, et valget laeva ootama minejate kirjelduses ta annab kena pildi suurtest naiste ja laste karjadest ja laste suremisist, mis on tähtsaks ajalooliseks tõenduseks, et tol ajal eestlastel veel lapsi oli surra ja jääda. Ent dekadentsed kalduvused peituvad iduna ju ta varaseski toodangus, näit. ju Lina Mai's, kes peigmehe teisega laulatusle sõites tapab enese, ilma et mõtleks oma järeltulevat sugugi või rahva tulevikku ning saab kurjaeeskujulikuks algatajaks meie vabariigi statistikas iga aasta sadadena figureerivaile romantilisile enesetappejuhtumusile. Võib olla, et selle suure meistri epigonism on ajandki meie kirjanduse sellesse umbsoppi, millest pääsemist pole kergesti, kroonilisele oma kõrgeid ylesandeid silmapaari vahele jätva naise kujutlemisele. Tammsaare Kõrboja peremehe, Yle piiri, „Noorte hingede jne. Lutsu Maarja Soo, Laul Onnest, Andrese elukäigu, Kärneri Eluloota inimese, Tuglase, Petersoni, Mändmetsa jt. teoste kah-inimesed, lõhkised pajad ning preilid ja tydrukud, abielunaisestunutenagi, mõtleavad kõigest muust kui noist viimaseist. Palju ei paranda kurba seisukorda, kui tuhandete lehekyl-

gede läbilugemise järele leiad säärase kristallselgete eluvaadetega perekonna, nagu Paunvere rätsepmeister Kiire oma: nagu teame, kihvtitab siingi jõe ymburus mõndagi, ja kes ytleb praegu et kõigiti armastusväärne noormees Georg Adniel kõige oma haruldaselt mahlaka elumõistmise päale vaatamata ei pea surema poissemehena selle maailma tigiduse pärast. Kui harva tabame sellise yhestkandist ideaalile ligineva Ruthi-tyybi, nagu Metsanurga Epp jm. temasarnased, kes isegi mehele saamata mõtlevad oma väikese rahva kasvamise päale kõigist kodanlistest raskustest hoolimata. „Ennäe inimest!“ hyydes ei seisa sellesama kaju looja enam kymnendikkugi oma Epu-loomismomendi kõrgusel. Yllatavalt karastavana selle ymbritseva lameduse juures mõjub Kivikas (võib olla pole ta oma nooruse tõttu veel mahti saanud eilloeteldu taolist prahti kirjutada?): tema nais-tyybid on enamasti täidlased, mehenaised, või meheleminejad, ning lapsi on aina tuba täis tema kujutusus. Kahju ainult, et perekonnapäa harilikult on parandamatu joomar ja majanduslikud ning vastavalt tervishoidlikudki olud kolehalvad (sylge põrandal jne., mis surevus-protsent tiõstab), mille tõttu karta on, et sirguvast põlvest parimal juhusel saab samasugune viinamaias inimeseloom nagu autor ise ja ta kirjanikust-sõbrad. Loodetavasti siiski parandab edaspidi K. oma Ruthide tegutsemisybrust (kuigi maal see on raskevõitu ja Kivi-

Ehk on niisuguse muudatuse põhjuseks elu ise? Ei või olla, sest kirjanduslik teos on ju ka elu ise. Põhjuseks on, et raamatut pole millalgi täiesti tundma õpit. Kui tundub, et kerge, siis on lugeja jätnud kaaluva osa enesele võtmata ja tema on tõepoolest vaid vähevaagivat, kui tundub paberil, siis on lugeja pidand liig tähtsaks kirjatähte.

On selge, et sarnases seisukorras ei saada hinnata, kalliks pidada kirjandust, ei suudeta eratada tõsist kunstiteost muust, vaid segatakse ta kõigeaga, kus must valgeli.

Kui ajaviiteks lugejate kogukas hääli laseb ka end kuulda, siis näeme, et valdav osa kui üliõpilastest nii kogu haritud kihist ei tea kirjandusele väärtust, ja kui nad tunnistavad tähtsaks siis on see variseerlik ning kui ülistavad, siis on need kätteõpit sõnad.

Ärgu tulda siin ennast kaitsema ütelsega, et on ju kirjandust, mis pole midagi väärt. Kui seda on, siis on ka väärtuslikku, on kunstiteoseid igal rahval, ja praegune artikkel peab silmas valimisvõimega inimest ning järjekult ainult kunstiteoseid.

Nii siis on suurelt osalt süüdi publiku inert-suses kirjanduse lugemise viisi ise: esitaks on määratu hulka, kellele kirjanduse lugemine veena hane selga või ainult erkude kōdistajaks, teiseks kõik need, kes loevad väärtusi otsides, ei loe

loovalt ja kolmandaks kes teevadki seda loovalt, omandavad oma enamuses vaid teose murdosa mille juures ei saa kerkida silmi ette terviku põhijoonedki. Meie tänane publik on niisugune, meie võrsuv intelligents on suuremaltjaolt sama-laadiline ning tähendab, tulevane seltskonda juhtiv kiht taotleb olla praeguse taoline.

Kes tahab aga tundma õppida kirjanduse tõsist väärtust, see peab end juhtida laskma tõsisematel nõuetel kui seda näeme tavaliselt. Siin aga leiame, et isegi mitmed sarnased isikud, kes neid nõudmisi selgitand, jäävad poolikule tee. Nii näit. Fr. A. Huebner oma raamatus „Das Buch und der Mensch“*). Ta räägib küll sissetungimisest, valdamisest jne. kui kokkuvõttes näeb loovat langemist selles, kui andutakse raamatule. Milletõttu siis ideaalseks lugemiskiiteks ongi laste ja noorepõlve lugemine. Kuid nagu nägime eespool, tuleb ette sarnast noorepõlve lugemist küll kaunis laialt, aga sihile viib see ainult osati.

On vajaline aga tajuda teos tervikuna. Selleks on tarvis tabada teose hing, on tarvis tajuda ta sisemine üldvorm. Nagu lähendin räägime praegu kunstiväärtusega raamatuist, ja kui sarnased on nad vormilt alati tervikud. Kõik, mis väljendatakse, väljendatakse teataval viisil, ja too

*) Väljavõte ajak. „Vorhof“ 15. V. 24.

kat linna ei saa vist kaikaga kergesti, usume imet), ja meie kirjandus on eugeeniliselt seisukohalt vaadatuna marga maad edasi saand. — Nagu täht oktoobri taevas on ka Oks meil. Lugegem tema „Neljäpäevastki“ näit. Saaremaa naise kirjeldust, ja meil tuleb, kui oleme naised, võitmatu tung olla samasugused rasvased, vererohked, paljalt leivasöömiseks lood huultega igasuguseist patumõtteist vabad kahejalgsed lastetoojad. Ning ainult meie viletsad Ruthi-olud on olnud syydi, et see tore mees oma haavat meheuhkuses ytleb naistevihkaja näol: „Ja“ missugune pärgadest kõrgemal uhkus: meie viimased! . . . Meie ise lõpetajad“. See ja muud selletaolised väikesed kokkukärinad*) on aga hästi andeksantavad, kui nõrgad katsed Eevale Aadamile ta ninapidivedamise eest kätte maksta, kui mitte millegi muuga, siis täie suuga vähemalt. Ega selle väikese vea pärast saa Oksa vaese omaks koksida. Päälegi kui tema kadunuke nähtavasti ongi selle meie eugeenilise voolu seni ylesleidmata isa, kes halvas ja segases stiilis ytlis välja oma suure, tugeva, rasvase naise ideaali, kui pärivusteooriat tundev koolmeister kunagi. Või kes-teab ehk on seda olnud Tuglas oma maailmalõpu hiiglaneitsiga (alias Laputarga

sõidul koerakoonlastemaale kohat neitsit ja Gulliveri kuningatytar) või veel keegi koguni muu. Kui rõõmustav, et see suun on teed leidnud isegi meie lyirikasse: tuletagem vaid meelde Alle unistusi „hylgekaelaga“ ja „märapuusadega“ madonnast. Sama voolu poolhoidja ollakse ilmselt säälgil, kus end naise kõrval austatakse „ibara kääbuse“ nimetusega. Kuna meie värsiilmas hakkavad nähtavasti aeroplaanide propellerid ja autopasunad vaikima, võidab suurt, tugevat, rasvast elu jaatav kirjandustendents loodetavasti nood nukkerpenilikult rumalad „illikese-tillikese“ naise ja trubaduurlikud „väiko peo“ ylistamishääled ja toob eluterve vaate siiagi yrgsesse väikekodanluse pessa. — Meil on mitukymmend aastat armastus-luule domineerivaks refrääniks olnud, yksinda, yksinda, yksinda . . . : nii käiakse metsateelgi, kui lehed langevad eel. Kas peab too elegeiline helevus edasi kestma, kui meie aeroplaaniyhenduse kalliduse tõttu võimata on kaugele lennata? See meie rahva edasielu seisukohalt kahjulik nukrutsev kirjandusmaneer on ajand juured sygavamale. Temale ei tule lõppu enne, kui meie lugijaskond ise õpib hindama, milline pikk vaks paremuse poole sisaldub lausunguis „parken paarid, sängen paarid“ jm. Selletaolisist ei ole meil õnneks enam puudu. Harjutakse vast tõsisemalt võtma ka värsivormilisi naiste riitumisõpetusi ning delikaatseina soovitet aialillede oskussõnastikke: kirjalikult selles õpetust

*) = dissonantsid; vana ilus uudissynnitus (pärit Grenzsteinilt teatavasti).

viis ongi teose vorm, ongi ühtlasi ta väärtus. Kunstiteos on vorm sest orgaaniliselt sisuga! siin pole midagi liigset, iga üksik joon on karakterne üldvormile. (Tollel koguvormil võib isiku arvates olla kui negatiivseid nii positiivseid jooni, see pole nii tähtis).

Teose koguvormis, kuhu kuulub kõik see, mis näitab kuidas peitub teose hing ja peitub autori hing. Niiviisi leiame meie ka terves toodangus looja hinge.

Kuid nüüd peab järgnema veel üksikosade vaatlus ja vastuvõtt: tuleb tajuda vormi üksikjooni ja detaile sündmustikus, mõtestikus, tundeles, stiilis (kitsamas mõttes), kompositsioonis jne. See aga nõuab kahtlemata tublit tööd. Ei piisa ühekordsest ennuga lugemisest, vaid vajaline teost korduvalt tajuda.

Peab arvama, et ülalpuudutat sündmustiku jälgijaid j. t. võivad tõsiselt töötades tähele panna vormi kui sündmustikus nii mujal, suudavad tajuda koguvormi. Ent peetagu meeles: sarnane kirjanduse lugemine on täieline andumine, elav võitmine ja omandamine — ühe sõnaga tõsine töö. Võib juhtuda, et isikul pole silma teatavate vormiosade jaoks. Siin peab ta teiste abi tarvutama. Sel puhusel on mõõdapääsematu, esimesel aga tähtis koonduda, ligineda üksteisele, ot-sides vaimlist tuge. Nõnda saavad suurteks teguriteks intiimsed ringid kui ka ühinemised laiemas ulatuses.

Kui tajutakse teose koguvorm, teose hing, eritledes selle juures üksikjooni, siis võib peajoontes võtta too vastu, mis looja annud; ainult nüüd kujuneb kaks poolt — autor andjana, lu-geja võtjana. Kirjanik saab inimkonna tähtsamsaks üksuseks, tihenemispunktiks, väärtuste omajaks ja jagajaks, Shakespeare, Goethe, Dickens, Ibsen, Maeterlinck, Baudelaire, Poe, France, Ham-sun, Dostojevski jne. on arusaadavad, nende erinevuste peale vaatamata.

Jõudes niikaugemale on võimata tunde: raamat on kerge, on paberlik ja kõlbab sel puhul, kui ta teatavas mõttes hea on, laste kasvatamisvahendiks. Nüüd on kirjandus üks inimkonna tähtsamaist ja varaaitadest.

Ja kel elus üldse on väärtusi, see leiab, et kirjandus on talle tähtsaks teguriks vaimlises arenemises.

27. III. 24.

D. Palgi.

jagada pole sugugi vähem tähtis*) kui tutvustada vähemkainud ja näinud, aromaatsete võõramaa lil-lede odöörsete nimedega. See kõik tuleb kasuks meie ideaal-Ruthile. Nagu ka täiel määral see, mis on lauld meil naisest emana

*) Vanas Aleksandrias ja Roomas kirjuteti täheteadu-sest, põllumajandusest värsides. Ning Odamehe kirjastusel ilmud aabits käib sama teed.

Nii. Kui me lõpuks eesti kirjanduses leid-simegi mõne momendikese, mis meie Ruthi-kysi-muse õnnelikuks lahendumiseks oma ilusa, sydant-ylendavalt terve ja eluvärske eeskujuga võiks kaasa mõjuda, on ikkagi väljaspool iga kahtlust juba eeltood (möönan mõnikord savijalgsete) näi-detegi põhjal et ymbrohi — praht ja pornograafia — on võratus ülekaalus ja ähvardab lämmatada loo-tustandvadki idukesed. Seda rõõmuhõisksemalt on tervitada meie kehvides oludes säärase sym-paatse nähtuse kui „Kuldja“ ilmumist. See raamat asjatundlikust, eestirahva kasuks kaua aega nobedaste liikund sulest (ette heita võiks te-male ehk ainult, kuidas ta Kalevala kõige täiega on tõlkind, selliseid ebamoraalseid ja vallatuid tyype, nagu naiste naerjat Lemminkäist, välja jät-mata!) tahab anda selle, mida me taga kurdame — tervikliku Ruthi, nimega Kuldja. Kuldja, olgugi pagan, on tõesti kena laps, niikaua kui lypsab lehma ja kaitseb karja, on oma mõtteviisilt krist-liku monogaamia igale meie aja naiselegi eesku-juks sobiv eestvõitleja. Jah, kui ta lõpuni selline kena oleks, võiks autorile surematuspärg (juba osalt ka sellepärast, et ta meie ortograafia viimase aja pedantsusele ja väiksusele julgemalt kui vae-valt keegi meil veel sõandab näkku lyya) pähe vajutada. Ent milline pettumus meie seekordse Ruthi vooruslikkuses, kui korraga vaenlaste silma-piirile ilmudes tema kirjeldamatu metsikusega notib neid. „Armastage oma vihamehi“ hyidu see Lembituaegne neisit, tõsi kyll, polnud veel kuul-nud, aga yteldagu mulle mis tahes: armsaks ja sytitavalt eeskujulikuks naiskujuks ei saa ma kõige oma autoriteediorjuse juures teda pidada ega mainimata jätta seda amatsoonilikku toorust. Kui kergesti niisugusest daamist võibki saada mehe-, venna- või lapsetapja või milline tahes kriminaal-kuritegija!

Ruthi koguesitust on ju omal ajal tahtnud anda Randveregi. See pidi olema see, keda meil kõige enam tarvis: linnlane, üks akadeemiline naine kaugelearenenud kyynekultuuriga, musikaalsusega ja filoloogiliste huvidega. Kuid meie päevil on see Ruth lõpulikult vananend (kui ta kunagi yldse on olnud moes!). Teame tegelikkusest, et meie aega rahuldab palju enam keemia, arstiteadus ning agronoomia kui filoloogia ja igasugune muu surnud humanism; edasi näeme elavi silmi, millise progresseeruva ahvikiirusega gramofon, leierkast ja lokaaltrio tõrjub moestlünd kontserdi- ja ma-geda perekonnamuusika; ning teame, et meie akadeemilistes oludes on kyynekultuur mitmekesi-sem, kui aastat 15—20 tagasi kõige kaugelenä-gevam silm aimata võis: yldmytsigi põhja iga võimalik värvivarjund eeldab tema kandja eri kyynealuse värvinyanssi, rääkimata silmale iluks ja sydamele rõõmuks yha lisanevaist naisvärvi-kandeordudest. Teame ja näeme paljugi veel, mida Randvere ei teadnud ega näind (näit. et meie tõsise akadeemilise Ruthi ridikylyi päle

F. E. Sillanpää „Vaga viletsus“,

Lõpule jõudnud Soome elulugu.

Tõlkinud Aug. Anni. E. K. S. Koolikirjanduse toimkonna kirjastus Tartus 1923. Hind 160. —

See raamat on nagu terav kiil läbi Soome kõigi hilisema ja tänapäise ühiskonna. See on biograafilises vormis kirjutatud eepos soome sauniku (torpari) elust. On tahtlikult valitud tüüpidest kõige tüübilisem seks Toivola Jussi, et selle saamatuse, tuimuse ja rumaluse läbi piltlikult maalida lugeja silma ette haletsemisväärne seisukord soome maaproletariaadi olukorrast. Kui Sillanpää Toivola Jussi asemele oleks valind hakkajama, elutargema mehe, poleks see valus olukord nii teravalt ses romaanis esile tulnud. Vastuolud oleks enam vähem masendund, vähenend ja Toivola Jussist oleks võind pikapääle saada koguni väikse päriskoha peremeeski. Nüüd aga läheb Jussi saamatuse tõttu ta elu kunni lõpuni paratamata allapoole ning ühes selle allapoole vajumisega teravnevad ja tulevad selgemini nähtavale ühiskondlikkude kihtide terav vastuolu, pakitsev viha ja ülekoos.

On tähendatud, et Sillanpää oma tegelaste hingelaadi kujutamise poolest meele tuletab suurt vene kirjanikku Dostojevskit. Kuid tahaks siinkohal tähendada, et see ainult osaldi õige on. Kui Dostojevski romaanide tegelased on igaüks omaviisi haiglase hingega, ei või seda Toivola Jussi kohta just tähendada. Tõsi, on küll ka haiglasi, päritud jooni, kuid see karakter on, õige üldrahvuslik, palju eepilisem kui Dostojevski romaanide üksikute tegelaste oma. Dostojevski

tegelased on liig kitsad, liig isikupärased võrreldes Toivola Jussi üldsoomelise iseloomuga.

Kuid neid kaht kirjanikku ühistab teatav laad, millega nad oma terava ja verise sulega inimese hinge kallale asuvad. Nad on hoolimatud kui lihunikud, halastamatud kui timmukad, või inimese sügavaimast sisemusest üksikasjadeni huvitatud hirurgid. (Ma tarvitand neid sõnu siin just suurima kiituse mõttes).

Kuid ka suur vahe on nende kahe ühelaadse autori vahel. Kui Dostojevski kuidagi ei saa joonistatud inimese karakterit ja kalduvust mõnel ainsal leheküljel, vaid seks tarvitab järjesti areneva, edeneva jutustusniidi, nii et tegelase karakter lõpulikult selgub alles teose lõpuks, — annab Sillanpää selle kokkusurutult, ma ütleks, liigagi kokkusurutult mõne ainsa iseloomustava joonega. Ka on Dostojevski peaaegu alati ilma tagaseinata, Sillanpää sulab aga tegelane ümbrusega ja loodusega nii ühte et teda raske on säält eraldada. Toivola Jussi on hulgast üks, Dostojevski kujutab aga oma üksikus inimeses paljude psükoloogiaid.

Kui Dostojevski romaanides tegelased pea kõik ühevõrdsed, ei märka säält paa - ega kõrvaltegelasi, on Sillanpää „Vaga viletsuse“ sündmustik koondatud üheainsama tegelase ümber. (See on muidugi tingitud selle romaani biograafilisest vormist). Ent tihti öeldakse et suure kirjaniku romaanides pollagi kõrvaltegelasi, vaid kõik sündmustikust osavõtjate hingaelu on ühtviisi lõpuni viidud. Seda väidet tõeks võttes peame tähendama, et see kõrvaltegelaste mõödavilksatamine, nende hingeelu kujutamise lõpetamatus,

muu kuulub napsiklaas ja suitsukarp jne.) ega tarvi meil tõsiselt arvestada tema Ruthi. Aga kui meile ysna hiljuti esiteti uus Ruth, too Olaf Amose armsam, siis leidsime oma kurvastuseks, et siin meile pole tõsiselt tahet andagi midagi pysisemat: see on neid krõbisejaist mahajäänd surematuid leski, kelledest pole kaasimal olnud kunagi muud, kui et nad ta vähenemakippuvat elanikkudearvu on lisand oma leinaloorse „yhe“ võrra. Inimeseloomake, kes loeb, mõtiskleb ja lameskleb ning selle juures vist kyll oma garde-roobi minimaalselstki salonginõudeist ei hooli! See pole muud kui Ruthi nimega purupuistamine õigeusliku publikumi silmi.

Meil pole senni mitmesajaastase kirjutlemise ja Ruthi ymber keerlemise pääle vaatamata vähegi aktsepteeritavat Ruthi koguesitust ega saa me teda kompilatsioonigi teel. Kuid ometi oleks säärane õpetlik teos hirmus tarviline meie rahva edasielamiskysimusele jaatava pöörde andmiseks. Ehk on selleski väitekirjas kättesaamatu teaduse vähenõudlikust populariseerimisest siin midagi kasu. Kui allakirjutanu hyydja häälsuudaks tõuke

anda soovit tarkuseraamatu tekkimiseks, tunneks ta kõditavat eneserahuldust oma vaevast. Mingu need reakesed lugeja vastuvõtlikku sydamesse, kui see samuti nagu temagi hirvena januneb tõe järele, s. o. teadmise järele, milline peaks olema meie naine, et olla tõeline „looduse kuninga kroon“ ja vähemalt viiehingelise lastepere kasvataja. Nii viisi leidku mõistmist ja andeksandi ka mõned teravused umbrohuliste ebasympaatsuste vastu meie kirjanduses: viga näed laita, säält muud kui laida. Siin kus õpetet eeskujju ergutajaks ja teenäitajaks.

Väsinult kui ront või kui millegi saavutamatu rammutukäsine ootaja lasen langeda laua alla sulepää. Taas mul noorukesel yks uus kogemus: on raskem veel kui Ruthile (mida esialgu asjata kartisin sõrmesygelemise puhul) kirjutada Ruthist.

Korrektuuri lugedes leian imestuseks oma artikli „Yliõpilaslase“ A. Kirjandusyhtingu-numbrist. Selle numbrist toimkond on tänugamainitavalt mõningaid tendentsimuutvaid kui teaduses yldse tendents on lubat uendusi vaevaks võtnud selles läbi viia, mille eest temale olen surmani tänulik.

nende saatuse hoole jätmine „Vaga viletsuse“ puudus on. Muidugi oleks saand teos eepilisem, monumetaalsem kui ka nende kõrvaltegalaste hingeelu lõpetatud oleks. Mis aga puutub nende esitamisse Sillanpää poolt siis on nad mõne ainsa joonega kujutatud väga meealejäävalt, iseloomustavalt, elavalt.

Siis on veel üks külg sel romaanil mida tahaks nimetada tunduvaks puuduseks. Ja see on jutustuse katkendlikkus. Toivola Jussi eluloos antakse üksikuid pilte ta eri vanadusastmest, mille vahel on suured möödaminekud. Neid vahemaid täidab Sillanpää asjatundlikkude, mõistvate looduskirjeldustega. (Ta tungib looduse hinge sama sügavale kui inimesegi omasse). Loodust kirjeldades jätab ta tükiks ajaks oma kangelase kõrvale, nagu piltlikult aimu andes et Jussi hingeline arenemine sama paratamatud teed käib kui loodusegi oma. Jussi hingelu arenemine jääb aga seepärast ikkagi katkeliseks, tühjad vahemaad eri ajajätkude vahel peab täitma lugeja enda fantaasia.

Võrreldes Kivi ja Sillanpää romaanitegelaste karakterite käsitust, peab märkima suurt erinemist. Kui Kivi alguses peaaegu midagi ei tähenda oma tegelaste iseloomust, vaid selle anab alles jutustuse kestes dialoogide ja vahejuhtumuste kaudu, ütleb Sillanpää lugejale otse esimesel real, millise inimesega sellel edaspidi tege mist tuleb. Kivi järkjärgulise kujutava laadiga on inimesi esitada palju raskem kui Sillanpää kirjeldava võttega. Ent iga laad on geniaalse kirjaniku käes geniaalne, kui ta ainult oma kalduvastele õige laadi leiab!

Vaatamata aga siin kõikide ülesloetud puuduste pääle on romaan „Vaga viletsus“ küllaltki monumentaalne ja eepiline. Ajuti küll segavad seda eepikat autoripoolsed lisangud. See raamat on kirjutatud südamega ja vihaga. Mõistetakse kibedalt hukka ja tuntakse valusalt kaasa. Ent sama teed on käimas praegu kogu ilmakirjandus.

Albert Kivikas.

August Gailiti „Purpurne surm“.

Romaan.

I.

Käesoleva romaani ainek on osutab mõndagi uut Gailiti toodangus, kuigi käsitusviis enam-vähem autori samu nõrkusi ja voorusi esitab.

Uuena tundub praegune üldeuroopalik ajakajaline etteheide kultuurile, mis loogilise järgekindluse ja paratamatusega viib rahvad, inimsoo vaimlisele kõdunemisele ja siis ka surmale.

Võib siin siis saksa expressionistidele meeleheitlikke järelehüüdeid jälgida?

Kirjanikuna pildistab ja õudsustab autor mainitud romaanis ühe inimkonna üksuse kultuuri arengu ringkäigu.

On antud väike kalurite saareke. See omab ajaga kultuuri kõrgema astme — milles elu kujutatakse kui haisevat puiset. Ja siis tuleb surm. Kuid välja sureb ühtlasi kogu kultiveeritud Euroopa.

Ses surma kujutluses on teisendatud, varieeritud ja üldistatud „Fosfor tõve“ motiiv. „Purpurne surm“ (-taud) laiub lõunast, Indiast, üle Venemaa Euroopasse. Tõmmatakse ette mitmekordsed sõduritest ja saanitaarest kaitsevõõd, kuid miski ei aita. Mehed üksteise järele surevad. Elusse jääb üksi naispool, mille tõttu järgneb paratamatu üldine surm.

See, kultuuri kui hukatuse kujutus, on ühtlasemaks ja laiaulatuslisemaks töös skeemiks, kuid kaugeltki mitte kogu tegevust ja romaani juhtivaks selgrooks.

Autoril on nagu orgaaniline vajadus teha lüürlisi ja künülisi kõrvalkaldumisi, kõneledda ikka jälle naisist, joonistada rohkem tulgastavaid, kui koomilisi karrikatuure ja kõneledda armastusest kui roppusest.

II.

Autor teeb oma teoses göötliku tähenduse: kõik on ainult võrdluses.

Seega on antud Gailiti stiili mõistmise esime aste.

Võrdlus ühes vastusäädega on poeesia parimaist võtetest. Need annavad kujutusele reljeefsuse, plastilisuse. Need esinevad suurel-määral rahvaluules (võrdlust tuleks siin üldsemalt võtta, mitte teaduslike poeetika nõuetele vastavalt) ja võrdlus on Gailiti päämine stiili ilutulestus ja erisugusus.

„Taevast kadus viimne pilv, kui ehmatand linnud.“

„Naine tundis, et on viimne aeg kallistusele, sest tõve ilmudes jäävad nad tarbetuiks kui tühjaks joodud pudelid.“

„Jalad olid peenikesed ning kõverad, kui portselaanist vaasi kõrvad.“

Võrdlust tarvitab Gailit aga liig palju, andes ühtlasi liig ekstreemi tähendusega, kus kaob reaalne, asjaga siduv mõiste. Siin enam ei iseloomusta võrdlus, ei detailiseeri antud pilti, vaid muutub sõnaliseks, mõttekõlaliseks lukkuseks.

„Nende (tõbiste, vigaste, nõdrameelsete) laulud olid kui sügistuule vingumine, aga tants oli trallerdus lumel. Olid ka prohvetid, kes alasti istusid lumes ning rääkisid valju häälega viimse kohtumõistja tulekust.“

Kahtlemata on vast toodud näited hääd, lugedes kaasakiskuvad, kuid neis on antud ka kohe sarnase stiili nõrkused. Katsume kõike

sõnasõnalises mõistes võtta: kerjuste laul, kui sügistuule vingumine. Võrdlus tabav, kuigi poeetilises liialduses. Tants oli trallerdus lumel — see on mõtteline kontrast esimesele. Esikord kerjuste paluv, nuttev laul, järel kohe kerjuste trallerdus, kergemeelne ja lõbus hüppamine.

Vastab sarnastele kerjustele midagi reaalsemat, kes vinguvad ja trallerdavad vaheldamisi.

Ja prohvetid istusid alasti lumes! Tõesti prohvitid!

Või järgmine näide, altari kuju kirjeldus:

„Virilasse näkku olid lõigatud kaks suurt ja elutut silma otsekui kumerad taldrekud. Lai suu oli irevil ning paljastas pikki hambaid kui orke. Käed olid mingi pärast rusikas ning jämedad jalad toetusid alusel kui pakud. Selle puust jumala ees sosistasime meie... ärda- maid palveid... Kui mardikad vingerdasime ta jalge ees...“

Sellel kujutlusel on selgus, on tõsidus, on suurjoon, kuid viimane lause, mardikatena vingerdamine rikub kogu tõsiduse, usutavuse.

Sarnaselt teatava ühe joone expressionistlik liig allakriipsutamine, suurendamine, stiliseerimine viib paratamatult karrikatuuri. See aga tundub otsekohe ebakõlas autori ja töö sisemise suhtumisega.

III.

Stiili eritlus viib Gailitile kõige lähemale ja lahendab mõnedki ebatasasused ja arusamatused ta toodangu mõistmises. Märkinis eespool üldiselt ühe stiilse võtte, mis eristab, individualiseerib autori. Ja see oli võrdlus vastusäädega, kontrastiga. Sellest siis Gailitil tih-tigi tabavat võrdlust, võrdkuju, iseloomustust ja mõtteteravust.

Stiili aga lähemalt eritledes, leiame meie Gailiti juures rikkalikku tautologiat, pleanasme korduvat epiteeti (millest hiljem), perifrääse jne.

Peatuksin lähemalt veel kõlafiguuride juures, millest mainitud teos väga rikas ja mis seletab paljugi võrdluste mõttetusi. Võrdlused on tabatud, leitud, konstrueeritud tihti assonansi, alliteratsiooni nõudeil, mille tõttu on saabund mõtte paradoksaalsus, ka mõttetus.

Võetagu romaanist esimene lause eritlusele täiskubisevate assonantsidega, tählepandagu ka rütmi, sõnastuse voolavust, hoogu.

Kõla figuursed võrdlused ühes rütmiga on Gailiti stiili päämised voorused. Kuid nõrkusteks osutavad nad autori juures, et liig äraripuvaks on tehtud välisest vormist sisemine vorm, sisuline, mõisteline, loogiline selgus ja järjepärasus.

Yliõpilastyype II.

Le style c'est l'homme.

Kui jumal Aadama viimast korda Eedeni aiast välja ajas, oli Aadamal juba paha komme kätte õpit: ta läks taeva sfääride ylevalitsejale kaebama. Talle olevat ylekohut teht. Jumalikus aias olevat kummaline puu: hääd ja kurja tundvat ning see ei laskvat teda rahulikult töötada. Sulepääd ja lõppriimid olevat hädaohus. Ennekuulmata ja varem nägemata, ent Aadam maabus siiski, saabus meie patusele maamunale. Pani käe kõrva äärde ja kuulatas: kõik vait ja vaga ning jumala vaim lehvitas vee pääl. Ja deklameeris „Jumal tahab minust kaks tosinat inimesi taevaliku rätsepakunsti abil XX aastasaja snittide järele valmis lõigata!“ — Võttis siis puuratsu, asus katsiratsikile selga ja hakkas traavima oma Pegasusel „pyha teed“, igal teenurgal trummi põristades ja pyhalikult kuulutas: „Lä iläha illä' llähu ning Muhamed tema ainuke prohvet!“ Amet polnud uus, see oli tunt juba ajast mill Issand Aadama muldsele kerele oma hingeauru sisse puhkus (alias: ivalitsuslikus linnas syndis enesevalitsuselum olend). Aadam oleskeles siis Issanda loomaaja metsaliste keskel kui Taaniel lõukoerte koopas ja tal oli igav, sest ta oli yksi metstõbraste keskel.* — Ent siis löi koit idataevas punetama, taevas hõõgus verd ja kõik omandas purpurseda kuma. Nagu revolutsioon oleks olnud. Aadamal oli hää meel. Ta löi kaks kätt kokku ja hyidis: „Charmant!“ Ta vaimustus ilusast värvist, punastus ja vaimustus enam. Ja ennäe: punasel koidikul oli Aadangi päikese punaste kiirte käes punasemast punasem, verev kui sansculotte. Aga vaata: maa oli pildra kurjust täis ning ootas Messias. Aga kristust ei tulnud teps mitte. Ja tagasihoidlik, ennastsalgaja ja häätähtlik Aadam

*) ilmud rasvase trükiga hääil paberil Bergmanni kirjastusel.

***) „среди всемирной ченухи“.

hakkas prohvetiks teist ja kolmandat korda. Tagus Vasaraga et taevavõlvid kumisesid ja inimesed kartlikult risti ette löid: taevariik oli ligi tulnud. Vahepääll aga vilistas ja tegi karuselli: ilmakorda parandati riimit kõnes. — „Ma olen siin ja nõnda, kuid võin juhtuda ka mujale ja teistiti.“ —

Ja juhtuski nii. Koidupuna haihtus, keskpäev tuli, päike hakkas lõõmendama ja temperatuur tõusis viluski. Aadamal hakkas palav keset tekkind inimvalskuse mõõtmatud kõrbet. Ta taandus askeedina maailma veerde ja andis hääsydamlikult tõusvatele päikestele juhatus kõigest hääst, mis hommiku poolt tulemas. Ent prohvetite ylikyllastus jõudis kätte sääil maa ja taeva piiril. Vana Aadangi, ikka kant demokraatlikkuse põhimõtteist, mõistis et aeg on õppida, selle asemel et õpetada ja otsis lohutust oma vaevat hingele ja rahuldavaid perspektiive oma maisele oleemisel alma materi kaitsvalt rinnalt: „kus suitsu, sääil tuld!“ — Endine mets-Aadam kattis oma karused volyymid akadeemilise võõbaga ja hakkas esinema comme il faut. tegeledes pedagoogiliselt ajaloo ja taotelles stiili ä la Eugén Su kaartimoor. Oma vanale Pegasusele pookis „valge“, bloki ja kuljused kylge ja nii on nyud mõnikord õhtuti valge maja yleemis korral kuulda kummalist myrtsumist ja vahete-vahel trillerdamist piano pianissimo: Aadam pead taevamineku generaalproovi-diagrammidega pro domo sua. Aadam sõidab kaudu „pyha tee“ ja läbi lepiku eesli seljas Jerusalemma, palmioksana riimitabelid peos. Ent pyhalinna tänavad ja väljad on sisseratsutajale siiski võõrad ja tundmatud, kuigi kaart ja sirkel peos. Teejuhti on tarvis, samati pole inime lood yksi elama. Talle on tarvis teist poolt. Ning ant momendil otse hädatarvilikult, sest Igavese Linna pyhad kuplid paistavad ja puudub guide, kes aitaks süubuda

Liig kerge, hoogne ja üldistes kujurlistes mõistetes — fantaasia lend, kõrvale jäetakse aga intellektuaalne, sisuline külg. Liig palju opereeritakse seotud poeesia võtetega. Ja romaani raames sarnane vormiline ilutulestus lõpuks tüütab, väsitab. Ikka kordumised, varieerumised, nüanseerimised selgema kontuuri asemel. Antud abras ämarus.

IV.

Armastatakse tsiteerida mõtteteri, väljakirjutada aforisme ja paradokse. Gailit on sel alal uaidlikult rikas

Toon näiteks mõned, mis edasi annavad ühtlasi ka töö meelsust.

„Kurbuse matame naeru ning valu uputame viinas.“

„Ela rohkem naistega kuni lähevad nad sulle mõrudaiks kui mürk.“

„Elu on kaunis suur rumalus ning joobumus naisest kõige harilikum, kõige suurem rumaluse tipp.“

„Mida kõrgem kultuur, seda ühekülgsem isik.“

„Naine pole romantik, ning luulest saab ta ainult sedavõrra aru, kui palju ülistatakse sääl ta ihu iludusi.“

„Kõik on petlikkus, kõik on toorus, kõik on vastik ja igav.“

taevasse. Reklaam ei mõju: „Ma kõigist inimesist parem!“, ega ka ajalehe kuulutus enesekasimise vajadusest. Kui üks hakkaja „peigmees otsib pruuti“ siis kasutab ta aga kõiki teid. Akadeemiline Aadam kirjutab yhel pyhavaimu välja-valamisel must-valgel: „Kes minuga yhes soovib seda harastada, millest mul veel aimu pole — siin minu aadress, mes dames, number see ja see. Please!“ Ent tagajärjetele on hyyd. Aadama leierkastil aga juba noodid uued. — Aadam teab kõik, ta on tark nagu Vanaisa ise. Ta on suur prohvet — prohvetit ei tohi arvustada —, ta on veel suurem prohvet, kui naabritalu kärner, kes Bianca ja Ruthiga kõrvalaias tagajärjekalt flirdib. Aga Aadam on sellest yle. See on mage yhe tõsise Aadama meelest. Põrr ja pauhh, tirts ja tõrts! Kao ja vao riimitet aed, Risti ettē, risti taha, lakka, lakka kärner vaene. — Aga oh Issand, Budha ja Dalai-Lama, oh Suur Luule-Jumal! Heida armu ja kaitse meid kõige kurja eest! Kui üks õilis kits kärneriks hakkab muusade aias, habet väristab, laulu jorutab ja end looduse kuningaks arvab, siis . . . Halleluuja, ristirahvas!

* * *

„Kõik on kokku unenägu.“

„Ah, milleks elada või milleks olla? O filosoofia ja elurõõm! S. O. S.“ — Mustad aknad vahivad tummalt õhe. Väikeses toas väike inimene. Laual virnad raamatuid, seda inimesoo kontsentreerit mõtet. Casanova ja Ars amandi, Wundti Völkerpsychologie ja Sophokles. — Mõödund päev, mil läbis-tand pää sajad vastamata mõtteid, saabumas on õõ, mil syngistund pääs keerlevad tagasitulnud mõtiskelud ja õotavad lahendust. Õõ, mil sirutatakse käsi Maailma Issanda poole ja otsitakse olemisele õigustust. —

„On raske tõesti olla *homo sapiens*, et otsida elu mõtet ja igavesti Hamleti kombel kaheldes ning harutledes myrgitada sedagi elu ja leida mõtlemise tyhisus. Ah, elu näib mõel-

„Naine on sündind omanduseks, nagu seda on väärtasi, nagu maha, nagu koer.“

„Abielu on surmaeelne kurbmäng ning kadunemise sümptoom.“

V.

Nagu algul tähendasin, ei ole töös kesken-dust. Pole läbiviidud kindel selgroog, mille ümber keerleks vajapärane tegevus.

On episoodilised kõrvuti paigutused, pole läbipõimimisi.

Valdav on eepiline tendents, ikka edasi tagasivaatamata, sündmuselt sündmusele.

Saarekese saatus on ainult tagaseinaks ja romaani ühe või teise isiku esile kerkimine on abinõudeks, et väljendada autori targutusi ja silmapilkselt süttinud luule lendu.

Ainult üks läbibistab kogu teose: see on vestlusaine mehe ja naise vahekordadest, pää-asjalikult viimasest.

Peatuksin kompositsiooni juures.

Kahes esimeses pättükis on Varria eelkultuurses seisukorras. Kolmanda pättüki algul tähendab autor, et pikad aatad on möödas ja kõik on muutund. Järgneb kirjeldus, kuidas Varria omand on kultuuri äärmuslise pale.

Sarnane üleminek on järsk. Meie võime autori sõnu ka mitte uskuda. Psükoloogiline

des mõttetuse ja mõtlematuna“ „ringmäng“. Ta on ebaloomulik looduse siht on mitteolemine. Synd on surma algus. Kui naeruväärt on siis elule mõtte otsijad: usklikud askeedid, naiivid filosoofid ja Sina, saamatu mõtleja. Mõtet ej otsita säält, kust teda ei leita. Ent — *cogito, ergo sum* — olen, mõtlen ja niisugusena pean kuidagi olema, kuidagi elama. Aga kuidas toimida, millega sisustada see lyhike vahetee maises ilmas kahe teadmattuse vahel? Võib tõusta geeniu-seks mõeldes, või . . . saada hulluks. Lähedad yksteisele mõlemad. . . . Või lakata olemast, suubuda tundmattusse? Kuid kas teispool käesoleva elu piiri on parem? Ehk sama kahtlemine ja sisutus? Ehk on see siis enese metamorfoosmise vägivaldne kiirendamine ja tuleb inimelu arvel oles-kella sitikana või konnana. Kus on nirvaana? Kui pole elava enese huvides elada, siis pole ka võib olla enese huvides surra. Milleks harutleda siis? Laissez faire, laissez passer! Enese huvides on vaid elada sisukalt. Ja selleks on mitu teed. Otsi vaid parem vorm oma olemisele, sest õnn on enese leidmine, õige paigutumine teiste seas. Ära pyya siis võidelda Don-Quijotina olematute takistustega, vaid vali: Neyton või Eulenspiegel . . . ?“

Väikeses toas, väike inimene. Laual Boccacio ja Kant.

Ent hommik koidab. Vallatud valguskireed sirutuvad yle katuste tuppä, sädelevad elurõõmsalt jätund aknal ja äratavad meiegi mõttekangelase. Studiosus sapiens on jõud-nud taas hommikuni välja elada. Siis sulab kõik päikesekiirte käes. Ah kuiva mõtlemist, ah igavaid neid vaimu-turnimisi!

„Täna tähtpäev ja vajab roose. Pean nägema ma Ta, sest see on silmapilgu elu mõte!“

— Laul tulipunases lilles katjab looduses igavesti, rõk-kab nii yrgmetsis kui triiphooneis. Vaja vaid kuulda.

— Oi bajadeero. — . . . —!

Valo.

töö tegevuse järgnevus on üheks põhinõudeks kunstitöö juures.

Sisus järgevad edasi vestlused naistest, elumehelikud pihtimised. On võluvaid lüüri- lisi, kollas-nurksaid kõrvalkaldumisi. Sobitakse armu intriige, kuni üheksandas päätükis esineb teade India taudist — purpurses surmast.

Seega algab täiesti uus areng uue kesken- dava motiiviga. Oli siis kõik senine — poole romaanini, sissejuhatus, ettevalmistus, või eks- positsioon?

VI.

Episoodide, piltide sidumata kõrvuti pai- gutus võiks lubatud olla, kui keskendus, ühte- hoidmise niit millegi muuga saavutetakse. Seda aset võivad täita suuta pääkujud.

„Purpurses surmas“ pole aga ühtki kuju, küll aga kujutus.

Kogu tegevuse kaasaalajaks, vähemate ja juhusliste tegelaste vestluste päätkuulajaks on antud esimeses isikus, nii öeldav, autori teisik.

Temast teame, et Varria omaniku pojana saadetakse elu õppima, kus juures ei tarvitse ta millegi ega kusalgagi enesele piire tõmmata. Tagasi tulles näeme teda klaase tühjendamas, filosoferib, ja on ühel või teisel puhul autori südamefunnistuse ja tunnete avaldaja.

Selle kaudu elab autor kaasa kogu ümbru- sele nukrana ja mõnitajana, nagu isik, kelle ees puruks löödi liig suured illusioonid ja kes nüüd viimseid pilde kühniliselt mõödaminijaile näkku loobib.

On see kuju? Ei. See on ainult autori subjektiivse tunde isikustamine ühel või teisel puhul. On kujuta pääkuju.

Hiljem seltsib Ingrid, kelle iseloomustuseks tõmmatud ainult paar joont, naiselikku kapriisi, hõljuvust väliselt ja sees — seksuaalne närv. Kujuks on aga seda joonistust liig vähe ja Ingrid hahntub samuti. Õnnelikumad on väiksemad isikud, kelledele on antud tabavamat karakte- ristikat, kuigi alati ühekülgselt. Neid võib ku- jutada mingis plastilises asendis; neist võib omada mõni isegi silmapilguks muinasjutulise selguse. Siis ähmub ja puruneb jälle pilt.

Tahtes aga kujust kõnelda, võiksime kõ- nelda siin gailitlikust inimest kujutavast shab- loonist.

Romaanis kannavad suurem jagu loetletud vähemaid kujutusi kühma seljas. Teised aga teatavatel silmapilkudel võivad kütüra tõmmata. Kaelas löövad välja korduvalt veresooned. Ka silmad osutavad kordumisi.

Naises ja ta tegevuses töötab ainult üks vedru — seksuaalne närv.

Ei ühtki inimest romaanis.

Veel „Gaudeamusest“.

Et V. Kurriku (Yliõpilasleht 1924 : 1 lhk. 12) „Gaudeamuse“ teise salmi sisuline tõlgitsemine sel alal uudiseks ning pääliskaudselgi lugemisel kahtlusi äratav, siis järgnegu siin lühikene ylevaade mainit laulu tekkimisest ja arenemisest kuni praeguse kuju omandamiseni. Yhtlasi vast selgub järgnevast kui võrd õigustet on V. Kurriku seletused ning sellega yheskäiv laulusõnade muutmissetepanek.

Seniste andmete järele ulatavad „Gaudeamuse“ teine ja kolmas salm tagasi 1267 aastani, kus selleaegse katoliku kirikulaulu teises ja kolmandas salmis leidu- vad muu seas järgmised sõnad:

II. Vita brevis, brevis in brevi finietur;
mors venit velociter et neminem veretur etc.

III. Ubi sunt qui ante nos in hoc mundo fuere?

Venies ad tumulos, si eos vis videre etc.

Samad sõnad väheste muudatustega esinevad ka 1582 a. kirikulaulus, kusjuures salvide järjekord on vastu- pidine eelmisele.

18. aastasaja keskpaigas *) on laul suuris joonis sar-

*) Õigemini algul, sest ka daani kirjanik Ludvig Holberg, (elas 1700 a. Leipzigs, kus ta nähtavasti lau- luga tutvunes), näib laulu tundvat, nimelt esinevad üksikud värsid laulust tema 1722—27 aastate vahel kirjutet komöödiais „Poliitiline kannuvalaja“ „Erasmus Montanus“ jt.

nane praegusele kujule ning yliõpilaslauluna yldiselt tuttav. Vaneim redaktsioon esineb stud. jur. Fr. Rey- her'i (1734—48 yliõpilane Kielis ja Jenas) käsikirjalises laulude kogus „Horae kilionensis canonicae“. Praeguse „Gaudeamusega“ võrreldes on säääl järgmised lahku- minekud. Esimeses salmis puudub kolmas värs „post jucundam juventutem“, mille asemel esineb „post mo- lestam senectutem“ samuti kui neljandas värsiski. Esi- mese salmi viimane värs on „neminem veretur“. Teise salmi kolm viimast rida on järgmised:

„Transeas ad superos

Abeas ad inferos

Quo(s) si vis videre.

Kolmas salm esineb täielikult praegusel kujul. Neljan- damas salmis korratakse praegust neljandat rida ka kolmandas reas ning viimane rida on „ut et nutritores“. Täielikult lahku läheb praegusest kujust viies salm, mis lorilaulu laadiline

„Vivat omnes virgines

Faciles accessu,

Floreat virginitas,

Floreat virginitas,

Difficilis ingressu!

Täiesti puuduvad praegune kuues ja seitsmes salm.

Esimest korda trykituna esineb laul ajalehes (kir- jas?) „Jenenser Blatt“ 1776. Siin esineb esimeses sal- mis juba „post exactam juventutem“; teine, kolmas

VII.

Arvustuse päämisteks küsimusiks on olnud eritleda stiili, kompositsiooni, sisu.

Oleme kõnelend esimesest, oleme rüüvand ka teist. Tähenidasin, et puudub romaanis isik üldse. Kuid on romaan täiesti mõeldav ka ilma reaalinimeseta, ja vaevalt mahuks ühessegi kirjanduskujusse inime elust. Kuid mõnel puhul meie sisseelame kunstiliselt kujutavasse isikusse, nagu elavasse inimesse. See juhtub nüüdki, algaja lugeja juures.

Ükski kirjanik, ega luuletaja ei suuda sõnastuse kaudu anda midagi koopia taolist elust. Kuid hääde kunstiliste kujude juures mõjub ja väristab miski meie hinge pihta, meie hakkame sõnade, kirjamärkide kaudu kujutama, fantaseerima. Näeme endi ees lähenevat ja kaugenevat isikut raamatust, kuigi see on igas lugejas erisugune.

Mida kauem suudab autor meid ühes teemaga fantaseerida, järeלטalutada uutele asendeile, aina juure mõjutades uusi lugeja hinge fibratsioone, seda kidlam jääb meisse mulje, kui tüübist, enesepete kui isikust.

Seda jõudu ei ole Gailitil et mõjutada lugeja kaasaelamise intuitsiooni kaudu. Gailit on liig kärsitu, et püsida kindlamalt ja süvendatult ühe kujutuse plastiliselt täiustamise juu-

res; ja liig lobiseja, et lugejale aega anda sise-miselt kõiki läbitunda, seedida, mis iga veerg uut toob.

Sääl juures tormab aga iga uus veerg mu-sikaalse rütmiga kiirelt edasi, paisates võrdlusi ette ja taha.

Ja üldine mulje, kogu elamus saabub ap-rana, selgusetu, piirjoonteta.

VIII.

Pole kõnelnud seni sisust. Selle referee-rimine oleks loomulikult ju sama pikk, kui romaangi.

Kuid võiks läheneda tööle ka säält poolt, vastandliselt minule. Keelduksin ka üldiselt kõne alla võtmast autori põhiideid, juhtumist eluga, esitatud ideoloogiat. Siin peab autori lähtekoht selleks jääma, kuidas on antud. Kõr-valtvaataja ülesanne oleks ainult jälgida, kui-võrra on saabund kunstiteos vastav esteetilisile, kunsti nõudeile.

Kunstis ei ole moraalset või moraali vas-tast tunnet. On ainult õnnestand või ebaõnnes-tand tunde väljendus.

Ja käesoleva teose puhul võiks heita autorile ette liig abrast karrikeerimist, liig ker-gelt võetavat üleolekut kõigist, liig ühekülgs-et karakteristikat, opereerimist ainult närvidega, ilma liha ja vereta, tunnete asemel affektid.

ja neljas salm on Reyheri redaktsiooniga yhtlased, viiendas salmis on eelmise „virginitas'e“ asemel nyüd „mulieres“. Juure on tulnud ka kuues (praegune seits-mes) salm:

„Pereat trifolium,
Pereat philisti,
Lictor atque famuli,
Lictor atque famuli,
Nobis odiosi!“

Praeguse kuju laulule andis rändaja luuletaja C. W. Kindleben oma raamatus „Studentenlieder“ 1781. Siin on esimene salm täielikult Reyher'i redaktsiooni sar-nane.

Teise salmi viimane rida on tema poolt ymber teht, nähtavasti otsekohe saksa keelest tõlgit*) „wo sie längst gewesen“ — „ubi iam fuere“ kolmas ja neljas salm on praegusel kujul. Täielikult on ta muutnud endise lorilaadilise viienda salmi, mis tema redigeeritult järgmiselt kõlab:

„Vivat omnes virgines,
Faciles formosae,
Vivant et mulieres,
Vivant et mulieres,
Bonae, laboriosae!“

Kuues salm „Vivat et republica“ on nähtavasti Kind-lebeni enda lood; samuti on ka viimane salm „Pereat

tristitia“.. tema käes oma lõpuliku kuju omandand. Kindleben põhjendab ymbertegemist sellega, et laulu avalikult laulmine oli keelat tema lorilaadilise sisu tõttu.

Laulu esimene salm läheb oma sisult tagasi greeka luuletaja Anakreonile ja teine ning kolmas, nagu eel-pool nägime, keskaegse katoliku kirikulaulule. Yhtlasi selgub ka siit, et „Gaudeamuse“ teise salmi „ubi!“ pole midagi thist V. Kurriku „rahvavaruga, mida Cae-sar ja Tacitus mainivad, ja kes umbes Kölni kohal Rheini kallastel elas.“ Tõsi on, et teise salmi viimane rida ei ole sisuliselt hästi seot eelmiste ridadega, ning kui soovitakse, võidakse tema asemele panna üks va-nem variant, ning sellega yhes muudetagu kõik kolm viimast rida järgmiselt:

„Abeas ad inferos
transeas ad tumelos,
hos si vis videre.“

Soovitav on igatahes esimese salmi kolmanda rea „post jucundam juventutem“ asemel tarvitada „mehisemat“ „post peractam juventutem“ ehk „post exactam juventutem“, nagu see vanemais variandes esineb.

Mis puutub „Gaudeamuse“ viisi, siis on ta 1162—65 aasta vahel lood. Tema loojaks oli saksa rändaja laulik Walther (Mapes?), kes viisi loomise-ajal oli Kölni pääpiiskopi Reinholdi õuelaulik ning ennem Friedrich I itaalia sõjakäigu kaasa oli teind. Viis sõnadega „mihi est propositum“ on yheksa muu

„Kõik eelpool tood redaktsioonid esinevad saksa-keelse lorilaadilise vaba tõlkega kõrvuti.

Kuid heidaksin ka autorile ette erootilise tunde nõrkust, peaaegu puudumist, kuigi nii korduvalt lastakse viia vastavasse situatsioonesse.

Ainult üks jätab usutavuse mulje — see on autori mõnitav tunne; see on kollane melankoolia, mis tingitud nagu enesepettest teadasaamisel.

On üleni antud etteheiteid, tõdesid, kuid need jätvad üldiselt liig kahvatu, liig õreda ja pinnapäälse meeliskluse. On ainult üksikuid fraase, mis tõesti huvitavad, kuid töös, segamini antud, võid tast märkamata üle libiseda.

Oma esitluste tulemustena tähistaksin antud töös kujurlist lendu, kerget fantaasiat, lüürilisi tundeid sisus. Lausestuses rütmi, sõnus haid kõlafiigure.

Vormis aga selgusetust, kordumisi, shabloonu, kujude vaesust, isikute veretust ja ebakindlat romaani ülesehitust.

Seega üle tõuseb poeedi poolsus ja saamatuks jääb arhitekt — mis tunnistab autori nõrgast intellektist kujurlike tundega.

J. Pert.

ÜLIÕPILASLAULIK

on ilmunud.

Toimetanud

Jaan Poska ja Richard Janno.

Broscheeritult — 90 m. Poolkalinkorköites — 120 m. Kalinkorköites — 130 m.

Iluväljaanne moleskiinköites — 150 m.

Tall. Eesti Kirjastus-Ühisus.
1924.

laulu hulgas pyhendet mainit piiskopile. Praegust yldiselt tarvitetav viis leidub esimest korda 1788 a. ilmund kogus „Lieder für Freunde Gesellige Freude“ Güntheri sõnadele „Bruder lasst uns lustig sein“.

Nii selle akadeemilise algupäralt saksa burschi laulu arenemiskäik aegade kestes, milles väljenduv taevani kyyniv rõõm ning teadmine kõige selle ilma ajalikkusest, kaduvusest, mõõduvusest, (mis nii omane kõigile saksa burschi lauludele), on siin leidnud vast ehk oma parema sõnastuse. (Vt.: Schwetschke. Zur Geschichte des Gaudeamus; C. Enders. Zur Geschichte des Gaudeamus igitur jt.)

Philologus

Kaks uut luuletus-kogu.

Eduard Nukki „Rännakul“ ja Juhan Jaik'i „Rõuge kiriku kell“. Mõlemad „Leelo“ kirjastusel. 1923. ja — 24 a.

Kaks uudist meie luulekirjanduses autoritelt, kellelt seni pole ilmunud veel ühtegi varemast kogu Vististi ei ole suureks süüks ka sissejuhatuseks väikene, hubane anekdoot. Korra ilmus ajalehes teade mõlemate nende luuletuskogude peatsest ilmumisest uuel „Leelo“ nimelisel kirjastusel, mille taga pidid seisma mõned tähtsad rahamehed. See oli kokku luuletatud. Ärimehed, kes need kaks teost nüüd päevavalgele on saatnud, polnud muud keegi kui kaks noort luuletajat ise, kellede kapitalid seisid koos paremal juhtumisel ilusatest, roosadest võlgadest meie paraku veel kaunis veetleval ajajärgul.

Esimesena ilmus Ed. Nukki „Rännakul“. Kui selle raamatu kätte sain, olin rõõmus ja kahtlesin ühtlasi: Mingit suurt sündmust ei saanud ma välja lugeda sellest ettevaatlikust ja jahedast luuletustevihust, Olin nii mitmeski tükis pahane, eriti paljude konarluste, paljude trükivigade ja autori enese kergemeelsuse pääle vormilistes asjades. Igatahes on siiski suur tõde selles, et algamisjärgus luuletaja on palavikus, milles ta ei näe, kuidas sagedasti tühiused vormikergete meelused võivad rikkuda habrast luuletust. Valju Nukki muidu nähtava avameelsusega ja innuga kirjutatuid laule, on nagu laastudesse käharasse jäänud, poolel hõõveldamisel. Mitme sügavmõttelikuse oli sünnitanud igatahes lause te segamini paisatus. Tundus palju ohvrit udususe Jumalal muidu ühe sümpaatlikkude omadustega luuletaja juures' kelle üksikud väikesed asjad lubavad loota mõtteküllavuse ja nukruse uut harrastajat. Teiste noorte kirjanikkude seas, kes eneste ilmet otsisid ja kohe pärast kirjanduses pinguli olid ja nagu loomusunnil sellepärast üksteist üles otsisid ja kokku püüdsid hoida, nende silmis oli Nukki luuletustel alati tunduvalt eriline kultuur. Ja see paistis silma just vormilikus kainuses, mis näis vastavat abitraktset, motiivkeelevat ainet. Semperi rüdmid oleksid sellele otsekohesemaks naabriks meie iüürikas, samuti kui Semperi abitraktne, viilitud elamuski. Osalt tunduvali Nukk enam kuuluvat sellesse liiki isesugust vormi kultiveerivaid poeete juba oma noorusest alates, kus teised algajad on palju isikulisemad ja nagu mürarikkamalt noored. „Rännakul“, kui ta ilmus, ei olnud iseäralist kaja ümber. Ta ei tundu esikteosena oma vaimu poolest. Küll on temal aga teistsugused harilikud nooruse patud, milledest vist noored jumaladgi kaitstud ei ole: kulla pähe on võetud nii mõnigi õõnes võte nukruse pateetikast, mis ei süüta elamustele, vaid jääb tasakaalulisse kõlinasse. Halb on, et paljud luuletused kogu oma ulatuses koosnevad nüisugustest ainult natukene seestikulurivaatetest, päalegi ühtlaseks mitte kokkusulavatest mõttetest. Ja teine pahe on see, et lihtsalt vormiline külg (olgugi et blanc vers) luuletuseks pole selgunud. Selles viimases aga, tunnistan võib Nukk edasi minna, selles võib kujuneda tema tugevam külg; siis aga juba kas või palju sellest suurest riitmivaheldusest maha kaapi, mida käesolev kogu liig ohtralt on puistanud. Nukk võib saada huvitavaks ja omapäraseks luuletajaks meil, kui ta oma filosoofias on nõudlikumaks läinud ja kui ta vabaluuletuses, mille vastu ta huvi tunneb, on jõudnud välja üksikute ja enam klaaranud vormide ja vormiüleminekuteni. Praeguses valmis peab nägema enim vigast strofi, kui vabat, sisemise rütmiga kaasatõmbavat blanc vers'i. Siis saab temast luuletaja kitsamale harrastajate ringile, sest suurt, vabalt voolavat, hulkade teed ei või temale ennustada. Ta pilk on pöördunud sissepoole; looduse seadusi ei tunne ta vahenditult vaid aimab neid ainult nende refleksi kaudu, mis temasse heiaistuvad, Ka tema kompositsioon „Legend“ tuletab meeles esialgu umbes ainult „Pallase“ kooli maalilisi vasteid oma arenemisilt. Ometegi, mis hää pilguga selle kogu pääle meelitab vaatama, on asjaolu, et siin selgesti paistab algulolev hästi võetud tee. Sest vigasusi selle luuletuselaadi juures, mida esitab Nukk, ei saa lugeda sünnivigadeks vaid vabanemist töötavaks kinniolemiseks. Selleks vabanemiseks on olemas mõned õnnestatud kõlad käesolevas eai kogus, nagu mõned read lau-

ludest „Jumalalle“, „Õhtu“, „Ühele hääbunulle“ ja „Tühjad on“, mille toon siin illustratsiooniks tervena tema lühiduse pärast.

Tühjad on südame surutõrred
tilkumast tunnete mahl magusaid.
Palju päevi nii miljonijagusid
üles otsinud aegade õrred.
Tuleks veel kunagi tagasi tooted
ajad noorusehädä ja vagad.
Elu, kas iialgi roose veel jagad.
roose kukkuud, roose kaotet ?!

Teisena ilmus alles nende päevade sees Juhan Jaik'i „Rõuge kiriku kell“. Selle puhul tundsin peaaegalikult ainult rõõmu. Need on küll kõik tuntud luuletused, suuremalt osalt varem ilmunud, Ühte nendest olen näinud juba viisilegi säetult, nimelt tema „Võrumaad“, kus ta laulab — Me jääme ühte — Võrumaa ja Jaik . . . Jaiki lauludel on kindlasti tee ees populaarsuses. Neil on selleks küllalt sisemist rütmi, kujutluse plastilist selgust ning ainete fantastilist lopsakust. Oieti on Jaik otse vastand Nukile. Vaevalt on Jaiki laulud tunnud suuremat viimistelemitööd. Sellepärast on nad ka harilikku võrssi aetud oma suures enamuses; neis on igäühes kiirelt maha jooksnud, väriselt värsket tundmust peidus: sõjaluletustes heroilist pateetikat, Jaiki kallis aines — Võrumaa mõtsade luules lüürilis — silmapilgu kerdust; lõpuks need kaks veel kokku — ja meil on see Jaik, keda tunneme tema muinasjutustest — müstilise Võrumaa, meie lõunamaa fantaasia liikuv ja lihtsameelne edasijutustaja. Kui Jaik peaks kauem elama ja rohkem kirjutama, tuleb tema puhul esimest korda täie usaldusega ülesse võtta nende aarete iseloomu küsimus, mis peituvad ka meie lõuna, nagu Vene väikevenelaste kaasakiskuvast luules. Samuti huvitab ette juba, kuidas käib Jaiki tee; kas sellel on enamgi ühtumiskohti vene lõunamaalase kujunemisega. Kas järgneb Dikankale päälinna ujastava õhkonna luule ning lõpuks kogu kirjus Eestis maa, mis ja ka meie Gogolil on läbi rännatud oma teenistusehetkedel juba risti ja põigiti.

Jaik ei luuleta vist kunagi surmatujudest, ränkadest otsimistest ning valust. Need on täitsa võõrad tema olemusele. Ta on pööratud terve silmnäoga looduse, oleva poole ja on sellesse tunginud osasaamiseni. Nagu meie ei usu puud valu tundvat, ega pilve, ega põõsast, nii ei või ka oodata Jaikilt mõttelisi sügavusi, ning voorusi. Oleks isegi raske kujutada üht sedalaadi luuletust või teost temalt. Siin on temale piir. Kuid seespool neid piire on ta võrratu peremees. Tundmus juba ise annab nisuguseid toone, mis kaaluvad üles igasugused nõuded. Surnud luuletaja Ilmari Sardole pühendusel öeldud lõppsõnad sisaldavad lüüriku kõie õigema filosoofia, töötuse soisele ja põhjatule metsale mitte sõpruse truudust murda:

Kostub ehk nüüdki veel soo pääl kui vanasti
kurgede, rönkade heli ?!
Sellep sinna veel kunagi, veli,
Oota mind tagasi,
Oota mind jäädavaks tagasi!

Vististi hädmeelt võivad tunda meie patrioodid. Siin on meile nende sõjaluule ja vaimustus Jaiki neljas sõjasonetis:

On kangelaslik meeletu „hurraa“.
Samm sammult edasi, saa vabaks kodumaa! —

kuid nii kergesti, kui see on voolanudki ja nii veetlev, kui ka ei ole sõjamehelik pakitsev kihk luuletajas, näitab see aina jällegi et tema filosoofiaks on paljas roheline tundmus. Sellest on siis teatud tagasihoidlikkus tingitud tema tööde vastu. On nagu oleks tarvis olla ettevaatlik igale sellele ainsale mehe tujudele usapäisa alati järele andmiseks. Ja ometigi veab kaasa sageda kujuka võrdluse ja lüüriku muudegi kaasakiskumise võimetega.

Oma hilisemates (1922) käesoleva kogu teostes on ta esinenud tüsedamate, arenemise päälle näitavate asjadega. Need on kaks eepilist vähe pikemat laulu: heroiline „Hunt“

ja võrukeelne legend „Valgõ kivi“. Esimene neist lööb ärritavalt lugeja meelte pääle, kuna teine laulab lihtsa puht setu muinasjuttu naiivi fantastikaga aga väsimata hooga ja arabeski põimunud sündmustikuga.

Lõpulikult ei tea ma, mis ma olen teinud; kas olen ma Jaiki luuletuskogu kiitnud, või laintud. Ühte tunnistan avameelselt: ma loen häämeelega ja mõnuga tema luuletusi, kõiki; ja sama teeb kindlasti ka iga teine lugeja, nii nõudlik, kui nõudmatumgi. Aga nendes on lõpuks tõesti liig palju juba õnnelikkude tasakaalu ja ülemeelset käksestraputamist. Meie ei ole sellega harjunud. See teeb meid kahtlevaks. Ja meie soovime talle siis täienemist vastupidises.

Ado Kalamees.

AKADEMILINE KROONIKA

Üliõpilaskonna Edustuse koosolek 14. märtsil 1924. a.

Juhatab e-imees W. Nano, protokolleerib R. Kleis.

Koosolekut avades teatab juhataja prof. Oldekopi surmast. Ta mälestust ausatakse püstitõusmisega. Otsustatakse matusest esitaja kaudu osa võtta ja üliõpilaskonna nimel hauale pärg panna.

Päevakorras on: 1) Üliõpilaste õpelaenu fondi põhikirja eelnõu, 2) Üliõpilaste haigekassa küsimus, 3) Õperaamatute muretsemise ja kirjastuse kooperatiivi küsimus ja 4) jooksu- ja asju

1) Jatkatakse õpelaenu fondi põhikirja eelnõu arutamist ja võetakse eelnõu mõningate parandustega esimesel lugemisel vastu 15 häälega poolt, übe vastu ja ühe erapooletuks jäämisel.

Päale ksv! Kukke poolt haigekassa asjus antud seletusi otsustatakse ettepanekud vastuvõtta ja Ülikooli Valitsusele esitada. Edustuse poolt valitakse Ülikooi Nõukogus ettepanekuid kaitsma ksv-ksv! Kukke, Õunapuu ja Tambek.

3) Õperaamatute muretsemise ja kirjastuse kooperatiivi küsimuse arutades lähevad lahku arvamised. Otsustatakse lõpuks esineda memorandumiga Ülikooli Valitsuse ees, ära kirja sellest Haridusministeeriumile saates, milles praegu valitsevale õperaamatute puudusele tähelepanu juhitakse ja raamatute kirjastamise vajadust toonitades.

Raamatute levitamisi võiks üliõpilaskonna kooperatiiv enda peale võtta.

Koosolek lõpeb kell 12 15 min.

Tehnikumi direktori jutul.

Tehnikumi kohta on vii nase ajal palju räägitud, peetud mitmesuguseid nõpidamisi on arutatud, otsuseid tehtud ja on sündinud veel ehk mõndagi, millest aga tehnikumi üliõpilaskond seni suurel määral teadmatuses püsinud. Nende ridade kirjutaja pööras selgituse saamiseks mõne küsimusega tehnikumi direktori ins. H. V. Reier'i poole, kes lahelt sellekohaseid seletusi andis, käsitades tehnilise keemia osakondade küsimust Tallinna tehnikumis ja Tartu ülikoolis.

Hra direktor selgitas küsimuse tekkimise lugu. Paari aasta eest tekkis Tartus soov ja algasid sellekohased eeltööd tehnilise keemia osakonna asutamiseks Tartu ülikooli juure. Tuleb tähendada, et sarnase osakonna asutamiseks Tartu ülikooli juure alus puudub, samal ajal kui tehnikumile see aga tema põhikirja järgi täiesti lubatud, sellepärast äratas selle küsimuse tekkimine tehnikumi ringkondades tähelepanu ja astuti vastavaid saume, sest selge oli, et riik ainult ühte sarnast osakonda finanseerida võib ja tahab. Sellepärast pidi saama osakonna alluvus kas tehnikumile või ülikoolile selgitatud ja alles selle järgi tema asutamisele mindama

Samal ajal s. o. 1922. aastal ilmus selleaegse haridusministri abi hra Saueri sulest ajalehtedes kiri tehnikumi- politehnikumi Tartu üleviimise kohta, mis täieliseks uudiseks. selkorral väljamaale viibivale ja seal sellest teadasaanule tehnikumi direktorile oli. Kohates juhtumisi, samuti väljamaal, haridusministrit, päris direktor ministrilt kas tuleb selle kirjutuse peale vaadata kui kavatsusel seisva haridusministeeriumi unenduse elustamisele. Selgus, et hra Saueri mõtted ka ministrile tundmata, Kodumaale tagasi jõudes tõstis minister küsimuse vabariigi valitsuses üles ja sellekohane ministeeriumidevaheline komisjon ülikooli ja tehnikumi esitajate osavõtul kaalus järgi ja leidis tehnikumile ja tulevasele politehnikumile ainukeseks sündsaks asukohaks Tallinna olevat. See komisjon otsustas ka tehnilise keemia osakonna küsimuse, mis ka tehnikumi juure pidi jääma. Ülikooli esitaja jäi selles küsimuses oma eriarvamisele.

Kuigi küsimus näis otsustatud olevat, tõsteti ta läinud sügisel uuesti päevakorrale ja jõuti jälle, juba teistkordselt, samale otsusele. Loodi siiski erikomisjon, kuhu kuulusid 3 esitajat ülikoolist ja 3 tehnikumist juhatajaks haridusnõunik hra Ney. Komisjon on seni paar-kolm istumist ära pidanud, viimane neist oli 15. detsembril läinud aastal Tallinnas, kuid neil istumistel ei ole öieti midagi otsustatud. Teada on, et peale viimast istumist haridusministeeriumile Tartust märgukiri on saadetud; selle sisu on aga tehnikumile veel teadmata.

Tehnikumi üliõpilaskonda on teataval määral ärevile ajanud, et hooimata kõikide komisjonide otsustest 9,5 miljoniine krediit tänavuses riigieelarves on määratud ülikooli keemia osakonna täiendamiseks. Direktori arvamise järgi on siin aga põhjendamata arvamine, nagu läheks nimetatud summa tehnilise keemia osakonna jaoks, vaid see on teadusliku keemia laboratooriumide täiendamiseks, millele ta ju ülikool arusaadavalt kuidagi läbi ei saa.

Teise küsimusena puudutas direktor tehnikumi hoone ehitamist.

Teatavasti pidi hoone ehitus, mille eelarve 200.000.000. — suur, juba tänavu algama ja selleks otstarbeks haridusministeeriumi erakorralise eelarvesse 50 miljoni võetama. See lootus oli veel viimase ajani, kuid talvepool sügisel tekkinud rahaline katastroof tõmbas siit kriipsu läbi ja ehitamise algus on selle tagajärjel 1925. a. peale edasi lükatud. Vahepeal aga on auhinnastatud projekti autorid detsembri ja jaa-

nuari kuu jooksul Tallinnas hoone detailprojektide alal töötanud, mis seitsmeliikmelise ehituskomisjoni järelevalvel sündis, kelle nõudmistele ja näpunäidete järgi ka lõplik projekt väljatöötatakse. Nimetatud arhitektid suutsid Tallinnas ainult eskiisjoonestused valmistada ja näpunäidetega varustatuna sõitsid tagasi Soome, kust märtsi kuu lõpul tagasi jõudma peavad puhtalt väljatöötatud projektiga, mille järgi ka ehituse täieliku eelarve valmistamine võimalik.

Lõpuks puudutas direktor riiklike kesklaboratooriumi ühinemise küsimust tehnikumiga Riigi kesklaboratoorium töötab võrdlemisi rohke ja kindla teenijate personaaliga, millele aga sugugi ei vasta samal määral läita tulevate tööde rohkus. Et vähest kesklaboratooriumi tööd tehnikumi jõudude juhatusel vanemate semestrite üliõpilaste tööjõuga võis korraldada, pandi tehnikumi juhatus loolte ühendada riigikesklaboratoorium tehnikumiga, milline ettepanek vastuvõtmist leidis ja laboratooriumi liitumine tehnikumiga oisustati põhimõtteliselt juba läinud aastal. Teadmata põhjustel viibis aga 15. veebruari peale määratud liitumine. Nüüd on riigi tänavuses eelarves kesklaboratooriumile krediiti ainult 1. aprillini antud, misajaks liitumine peab läbi viidama. Uue korra järgi allub riikline kesklaboratoorium tehnikumi kaudu haridusministeeriumile. Laboratooriumi juhatajaks võib olla tehikumi vastava laboratooriumi juhataja, kuna tegeliku laboratooriumi töö täitmiseks ärakasutatakse ajutiste jõududena vanemaid üliõpilasi, kellele tasu makstakse ainult tegeliku töö kestvuse ajal.

Kesklaboratooriumi liitumise läbi tehnikumiga vähenevad selle kulud ühelt poolt ja teiselt poolt suureneb keemia osakonna üliõpilastel praktika võimalus.

W. L.

Käesolev „Üliõpilaslehe“ kaksiknumber ilmub kirjandus-numbrina Akadeemilise Kirjandusühingu tegevuse algamise puhul.

Järgmine tavaline number ilmub 24. apr.

Toimetus.

Vastutav toimetaja: Aug. Oinas.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Kes Eesti sportlastest Pariisi olümpiaadilt esimesi võituseid ära tuua tahavad, need ostku

spordisaapavabriku J. Uguri, Tartu, Tähe tän. 64

sportlistele nõuetele vastavalt valmistatud spordijalanõud.

Kevadiseks hooajaks soovitab

Päevapildi

aparatisid, paberid, plattesid
ja keemia aineid

Tehnikaline Äri ja Kontor G. Friedr. Liblik, end. o.-ü. Vesta
Tartu, Suurturg nr. 10 Telefon 6-30.

**Moodsam, täielikum
ja odavam
juuksetööstuse-äri**

:: :: Eestis :: ::

Tartus, Jaani tän. 16, Raatuse taga.
Telefon 6-43.

**Daamide, herrade ja seaatri
coiffeur-salongid. Manicure.**

Äris ainult esimese järgu töö-
jõud. Eeskujulik puhtus. Jootraha ei võeta.
Austusega **J. Luksep.**

Viini kondiitriäri

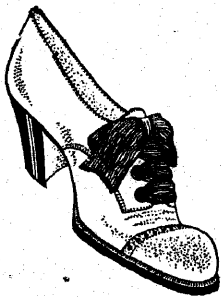
Jaani tän. 7 (Telef. 610)

I. järgu kohvik.

Suur valik:
dessertkooke, shokolaadi, kompvekke ja
igasuguseid üllatusi.

Tellimised tortide ja kringlite peale täidetakse
igal ajal korralikult.

Saapatööstus ja -kauplus

A. Josset

asut. 1895. a.

Tartus, Kõuni t. 4

soovitab

Jalanõusid

kõrges headuses ning täieliku vastutusega töö eest

Üliõpilaslehte

Eesti Üliõpilaskonna haalekandjat võite
tellida Vabariigi **kõigi postiasutuste**
kaudu.

Soovitame

kladesid, vihkusid,

**joonistuse ja laua
blokkisid**

ning igasugused muid

Kirjutuse vahendeid.

Samuti soovitame

**inglis-, prantsus- ja saksa-
keelseid raamatuid.**

Eksiarvamiste ärahoidmiseks rõhuta-
me, et meie kaupade **hinnad võistle-
mata odavad** on.

Et see tõesti nii on, selgub, kui lähe-
malt tutvunete meie hindadega.

K.-Ü. „LOODUSE“

raamatukauplus

Rüütli tän. nr. 9.

Osa-tühiuse

„LINDA“

kohvik

Suurturg 2 — — — — Suurturg 2

Telefon 4-83

.....
Eesti seltskonna
parem kohtamispaik
.....

Alati saadaval kõiksugu kondiitri

:: :: :: :: :: saadusi :: :: :: :: ::

Tellimised täidetakse korralikult

**Moodsam, täielikum
ja odavam
juuksetööstuse-äri**

:: :: Eestis :: ::

Tartus, Jaani tän. 16, Raatuse taga.
Telefon 6-43.

**Daamide, herrade ja seaatri
coiffeur-salongid. Manicure.**

Äris ainult esimese järgu töö-
jõud. Eeskujulik puhtus. Jootraha ei võeta.
Austusega **J. Luksep.**

Viini kondiitriäri

Jaani tän. 7 (Telef. 610)

I. järgu kohvik.

Suur valik:
dessertkooke, shokolaadi, kompvekke ja
igasuguseid üllatusi.

Tellimised tortide ja kringlite peale täidetakse
igal ajal korralikult.

Saapatööstus ja -kauplus

A. Josset

asut. 1895. a.

Tartus, Kõuni t. 4

soovitab

Jalanõusid

kõrges headuses ning täieliku vastutusega töö eest

Üliõpilaslehte

Eesti Üliõpilaskonna haalekandjat võite
tellida Vabariigi **kõigi postiasutuste**
kaudu.

Soovitame

kladesid, vihkusid,

**joonistuse ja laua
blokkisid**

ning igasugused muid

Kirjutuse vahendeid.

Samuti soovitame

**inglis-, prantsus- ja saksa-
keelseid raamatuid.**

Eksiarvamiste ärahoidmiseks rõhuta-
me, et meie kaupade **hinnad võistle-
mata odavad** on.

Et see tõesti nii on, selgub, kui lähe-
malt tutvunete meie hindadega.

K.-Ü. „LOODUSE“

raamatukauplus

Rüütli tän. nr. 9.

Osa-tühiuse

„LINDA“

kohvik

Suurturg 2 — — — — Suurturg 2

Telefon 4-83

.....
Eesti seltskonna
parem kohtamispaik
.....

Alati saadaval kõiksugu kondiitri

:: :: :: :: :: saadusi :: :: :: :: ::

Tellimised täidetakse korralikult